શ્રી સ્વામિનારાયણો વિજયતેતરામ્

માર્કંડેય

પુરાણ ૭

www.neelkanthvarni.com

भार्य्याचार्य्यनिमित्तानि ततो यातानि गौरवं ।
तत् त्वर्य्यतां रणायाशु स्यन्दनान्यधिरोहत ॥ १६ ॥
सज्जीकुरुत नागाश्वमचिरेणससारथिं ।
मन्यध्वं किं महीपालैर्बहुभिः सह विग्रहं ॥ १७ ॥
प्रभूता एव तोषाय शूरस्याल्परणे क्रियाः ।
कस्य नाल्पेषु सामर्थ्यं नरेन्द्रादिषु जायते ॥ १८ ॥
येभ्यो न विद्यते भीतिर्हन्तुं पुत्राहितान्मुने ।
व्याप्तलोकान् समस्तान् यो ह्यभिभूय यतो नरः ॥
व्यरोचततेति शूरः स तमांसीव दिवाकरः ॥ १९ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

इत्थमुद्धर्षितो राजाऽनया पत्न्या करन्धमः ।
चकार सबलोद्योगं हन्तुं पुत्राहितान्मुने ॥ २० ॥
ततस्तस्य समं भूपैर्विशालेन च सङ्गरः ।
बभूव बद्धपुत्रस्य तैरशेषैर्महामुने ॥ २१ ॥
दिनत्रयमभूद्युद्धं तेन राज्ञा समं तदा ।
करन्धमेन भूपानां विशालस्यानुकुर्व्वतां ॥ २२ ॥
यदा पराजयप्रायं तं सर्व्वं भूपमण्डलं ।
तदा विशालोऽर्घ्यकरः करन्धममुपास्थितः ॥ २३ ॥
करन्धमोऽपि संप्रीत्या तेन राज्ञाभिपूजितः ।
वियुक्ते तनये तत्र निशां तां सुखमावसत् ॥ २४ ॥
ताञ्च कन्यामुपादाय विशाले समुपस्थिते ।
अवीक्षित् प्राह विप्रर्षे विवाहार्थं पितुः पुरः ॥ २५ ॥

नाहमेतां ग्रहीष्यामि न चान्यां योषितं न्रप ।
परैर्यस्या निरीक्षन्त्याः संग्रामेऽहं पराजितः ॥ २६ ॥
अन्यस्मै संप्रयच्छेमामियञ्चान्यं वृणोतु तं ।
अखण्डितयशोवीर्य्यो यः परैर्नापमानितः ॥ २७ ॥
परैः पराजितोऽहं यत् कातरेयं यथाऽबला ।
किमत्र मानुषत्वं मे न तस्या मम चान्तरं ॥ २८ ॥
स्वतन्त्रता मनुष्याणां परतन्त्रा सदाऽबला ।
नरोऽपि परतन्त्रो यस्तस्य कीदृङ्मनुष्यता ॥ २९ ॥
सोऽहमस्या मुखं भूयो दृष्टं दर्शयिता कथं ।
योऽहमस्याः पुरो भूमौ परैर्भूपैः खिलीकृतः ॥ ३० ॥
इत्युक्ते तेन तनयामुवाच जगतीपतिः ।
श्रुतं ते वचनं वत्से वदतोऽस्य महात्मनः ॥ ३१ ॥
वरयान्यं पतिं यत्र मनस्ते रमते शुभे ।
वयं वासं प्रयच्छामो यस्मिंस्तस्मिंस्तवाहृताः ॥
एतयोर्ह्येकमातिष्ठ मार्गयोरुच्चिराननने ॥ ३२ ॥

कन्योवाच ॥

पराजितोऽयं बहुभिर्न सम्यक् सम्यगाचरन् ।
संग्रामे तद्यशोवीर्य्यहानिकारिणि पार्थिव ॥ ३३ ॥
एको बहूनां युद्धाय गतानामिव केशरी ।
यत्संस्थितः परं शौर्य्यं तेनास्य प्रकटीकृतं ॥ ३४ ॥
न केवलमयं तस्थौ युद्धे तेऽप्यखिला जिताः ।
बहुशोऽनेन यत्तेन विक्रमोऽपि प्रकाशितः ॥ ३५ ॥

शौर्य्यविक्रमसंयुक्तमिमं सर्व्वमहीक्षितः ।
धर्मयुद्धमधर्मेण जितवन्तोऽत्र का त्रपा ॥ ३६ ॥
न चापि रूपमात्रेऽहं लोभमस्य गता पितः ।
शौर्य्यविक्रमधैर्य्याणि हरन्त्यस्य मनो मम ॥ ३७ ॥
तत्किमुक्तेन बहुना याच्यतां मत्कृते नृपः ।
त्वया महानुभावोऽयं नान्यो मे भविता पतिः ॥ ३८ ॥

विशाल उवाच ॥

राजपुत्र सुता प्राह ममैतच्छोभनं वचः ।
एवञ्चैव त्वया तुल्यः कुमारो न महीतले ॥ ३९ ॥
अविसम्वादि ते शौर्य्यमतीव च पराक्रमः ।
पावयास्मत्कुलं वीर दुहितुर्मे परिग्रहात् ॥ ४० ॥

राजपुत्र उवाच ॥

नाहमेतां ग्रहीष्यामि न चान्यां योषितं नृप ।
आत्मन्येव हि मे बुद्धिः स्त्रीमयी मनुजेश्वर ॥ ४१ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

ततः करन्धमः प्राह पुत्रेयं गृह्यतां त्वया ।
विशालतनया सुभ्रूस्त्वयि हार्दवती दृढं ॥ ४२ ॥

राजपुत्र उवाच ॥

नाज्ञाभङ्गः कदाचित्ते कृतपूर्व्वो मया प्रभो ।
तथाज्ञापय मां तात यथाज्ञां करवाणि ते ॥ ४३ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

अत्यन्तनिश्चितमतौ तस्मिन्राजसुते सतां ।

तामुवाच विशालोऽपि व्याकुलीकृतमानसः ॥ ४४ ॥
निवर्त्यतां मनः पुत्रि एतस्माच्च प्रयोजनात् ।
अन्यं वरय भर्त्तारं सन्त्यनेके नृपात्मजाः ॥ ४५ ॥

कन्योवाच ॥

वरं वृणोम्यहं तात मामेष यदि नेच्छति ।
तपसोऽन्यो न मे भर्त्ता जन्मन्यस्मिन् भविष्यति ॥ ४६ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

ततः करन्धमो राजा विशालेन समं मुदा ।
स्थित्वा दिनत्रयं तत्र निजमभ्याययौ पुरं ॥ ४७ ॥
अवीक्षितोऽपि तेनैव पित्राऽन्यैश्च नराधिपैः ।
निदर्शनैः पुरावृत्तैः सान्त्वितोऽभ्यागमत् पुरं ॥ ४८ ॥
सापि कन्या वनं गत्वा निसृष्टा निजबान्धवैः ।
तपस्तेपे निराहारा वैराग्यं परमास्थिता ॥ ४९ ॥
निराहारा यदा सा तु मासत्रयमवस्थिता ।
सम्प्राप परमामार्त्तिं कृशाधमनिसन्तता ॥ ५० ॥
मन्दोत्साहातितन्वङ्गी मुमूर्षुरपि बालिका ।
देहत्यागाय सा चक्रे तदा बुद्धिं नृपात्मजा ॥ ५१ ॥
आत्मत्यागाय तां ज्ञात्वा कृतबुद्धिं सुरास्ततः ।
समेत्य प्रेषयामासुर्देवदूतन्तदन्तिकं ॥ ५२ ॥
समुपेत्य सुतां प्राह दूतोऽहं पार्थिवात्मजे ।
प्रेषितस्त्रिदशैस्तुभ्यं यत्कार्य्यन्तन्निशामय ॥ ५३ ॥
न भवत्या परित्याज्यं शरीरमतिदुर्लभं ।

त्वं भविष्यसि कल्याणि जननी चक्रवर्त्तिनः ॥ ५४ ॥
पुत्रेण च महाभागे भोक्तव्या निहतारिणा ।
अव्याहताज्ञेन चिरं सप्तद्वीपवती मही ॥ ५५ ॥
हन्तव्यस्तेन तरुजिद्देवानां पुरतो रिपुः ।
अयः शङ्कुस्तथा क्रूरो धर्म्मे स्थाप्यास्ततः प्रजाः ॥ ५६ ॥
परिपालनीयमखिलं चातुर्व्वर्ण्यं स्वधर्मतः ।
हन्तव्या दस्यवो म्लेच्छा ये चान्ये दुष्टचेष्टिताः ॥ ५७ ॥
यष्टव्यं विविधैर्यज्ञैः समाप्तवरदक्षिणैः ।
वाजिमेधादिभिर्भद्रे षट्सहस्रैश्च संख्यया ॥ ५८ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

तं दृष्ट्वा साऽन्तरीक्षस्थं दिव्यस्रगनुलेपनं ।
देवदूतमुवाचेदं राजपुत्री ततो मृदुः ॥ ५९ ॥
सत्यं त्वमागतः स्वर्गाद्देवदूतो न संशयः ।
किन्तु भर्त्ता विना पुत्रः स कथं मे भविष्यति ॥ ६० ॥
अवीक्षितमृते भर्त्ता मम नान्योऽत्र जन्मनि ।
भवितेति प्रतिज्ञातं मयैतत्सन्निधौ पितुः ॥ ६१ ॥
स च नेच्छति मां प्रोक्तो मत्पित्रा जनकेन च ।
करन्धमेनाथ सम्यक् याचितश्च मया तथा ॥ ६२ ॥

देवदूत उवाच ॥

किमनेन महाभागे बहुनोक्तेन ते सुतः ।
समुत्पत्स्यति मा त्याक्षीस्त्वमात्मानमधर्मतः ॥ ६३ ॥
अत्रैव कानने तिष्ठ तनुं क्षीणाञ्च पोषय ।

तपःप्रभावादेतत्ते सर्व्वं साधु भविष्यति ॥ ६४ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

इत्युक्त्वा देवदूतोऽसौ यथागतमगच्छत ।
चकारानन्दिनं सुभ्रूः साप्यात्मतनुपोषणं ॥ ६५ ॥

इति श्रीमार्कण्डेयपुराणेऽवीक्षितचरिते ॥ १२५ ॥

षड्विंशत्यधिक शततमोऽध्यायः ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

अथ सावीक्षितो माता वीरा वीरप्रजावती ।
पुण्येऽहनि समाहूय प्राह पुत्रमवीक्षितं ॥ १ ॥
पुत्राहमभ्यनुज्ञाता तव पित्रा महात्मना ।
उपवासं करिष्यामि दुष्करोऽयं किमिच्छकः ॥ २ ॥
स चायत्तस्तव पितुस्त्वया साध्यो मयापि च ।
प्रतिज्ञाते त्वया पुत्र ततस्तच्च यताम्यहं ॥ ३ ॥
द्रव्यस्याद्धं महाकोषात् तव दास्याम्यहं पितुः ।
धनन्ते पितुरायत्तमनुज्ञाताऽस्मि तेन च ॥ ४ ॥
क्लेशसाध्यो मदायत्तः स हि श्रेयो भविष्यति ।
साध्यो भवेद्वा यदि ते कश्चिद्बलपराक्रमे ॥ ५ ॥
स तेऽसाध्यो ह्यन्यथा वा दुःखसाध्यो भविष्यति ।
तत्त्वं प्रतिज्ञां कुरुषे यदि पुत्राद्य चैव ते ॥
तदेतदहमावाप्स्ये कथ्यतां यन्मतं तव ॥ ६ ॥

अवीक्षित उवाच ।

वित्तं मे पितुरायत्तं मामसि त्वं न तच्च वै ।
यन्मच्छरीरनिष्पाद्यं तत्करिष्ये त्वयोदितं ॥ ७ ॥
किमिच्छकं व्रतं मातर्निश्चिन्ता भव निर्व्यथा ।
राज्ञा पित्राऽभ्यनुज्ञातं यदि वित्तेश्वरेण मे ॥ ८ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

ततः सा राजमहिषी तद्व्रतं समुपोषिता ।
यथोक्तां साऽकरोत् पूजां राजराजस्य संयता ॥ ९ ॥
निधीनामप्यशेषाणां निधिपालगणस्य च ।
लक्ष्म्याश्च परया भक्त्या यतवाक्कायमानसा ॥ १० ॥
विविक्ते तु गृहस्थोऽयमथ राजा करन्धमः ।
आसीन उक्तः सचिवैर्नीतिशास्त्रविशारदैः ॥ ११ ॥

सचिवा ऊचुः ॥

राजन् वयः परिणतन्तवैतच्छासतो महीं ।
एकस्ते तनयोऽवीक्षित्त्यक्तदारपरिग्रहः ॥ १२ ॥
अपुत्रः स च ते निष्ठां यदा भूप गमिष्यति ।
तदारिपक्षं पृथिवी निश्चितं तव यास्यति ॥ १३ ॥
वंशक्षयस्ते भविता पितृपिण्डोदकक्षयः ।
एतन्महत्ते विरवं क्रियाहान्या भविष्यति ॥ १४ ॥
तस्मात् कुरु तथा भूप यथा ते तनयः पुनः ।
करोति सततं बुद्धिं पितृणामुपकारिणीं ॥ १५ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

एतस्मिन्नन्तरे शब्दं शुश्राव जगतीपतिः ।
पुरोहितस्य वीराया गदतो ह्यर्थिनं प्रति ॥ १६ ॥
कः किमिच्छति दुःसाध्यं कस्य किं साध्यतामिति ।
करन्धमस्य महिषी किमिच्छकमुपोषिता ॥ १७ ॥
राजपुत्त्रोऽप्यवीक्षित्तु श्रुत्वा पौरोहितं वचः ।
प्रत्युवाचार्थिनः सर्व्वान् राजद्वारमुपागतान् ॥ १८ ॥
मया साध्यं शरीरेण यस्य किञ्चिद्ब्रवीतु सः ।
मम माता महाभागा किमिच्छकमुपोषिता ॥ १९ ॥
शृण्वन्तु मेऽर्थिनः सर्व्वे प्रतिज्ञातं मया तदा ।
किमिच्छथ ददाम्येष क्रियमाणे किमिच्छके ॥ २० ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

ततो राजा निशम्यैतद्वाक्यं पुत्रमुखाच्छ्रुतं ।
समुत्पत्याब्रवीत् पुत्रमहमर्थी प्रयच्छ मे ॥ २१ ॥

अवीक्षिदुवाच ॥

दातव्यं यन्मया तात भवते तद्ब्रवीहि मां ।
कर्त्तव्यं दुष्करं वा ते साध्यं दुःसाध्यमेव वा ॥ २२ ॥

राजोवाच ॥

यदि सत्यप्रतिज्ञस्त्वं ददासि च किमिच्छकं ।
पौत्रस्य दर्शय मुखं ममोत्सङ्गगतस्य तत् ॥ २३ ॥

अवीक्षिदुवाच ॥

अहन्त्वेकस्तनयो ब्रह्मचर्य्यञ्च मे नृप ।

न मे पुत्रोऽस्ति पौत्रस्य दर्शयामि कथं मुखं ॥ २४ ॥

राजोवाच ॥

पापाय ब्रह्मचर्य्यन्ते यदिदं धार्य्यते त्वया ।
तस्मात् त्वं मोचयात्मानं मम पौत्रञ्च दर्शय ॥ २५ ॥

अवीक्षिदुवाच ॥

विषमस्मान्महाराज यदन्यत्तत् समादिश ।
वैराग्येण मया त्यक्तः स्त्रीसंभोगस्तथास्तु सः ॥ २६ ॥

राजोवाच ॥

बहुभिर्युध्यमानानां दृष्टो वै वैरिणां जयः ।
तत्रापि यदि वैराग्यमुपैषि तदपण्डितः ॥ २७ ॥
किंवा नो बहुनोक्तेन ब्रह्मचर्य्यं परित्यज ।
मालुस्त्वमिच्छया वक्त्रं पौत्रस्य मम दर्शय ॥ २८ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

यदा स बहुभिस्तेन प्रोक्तः पुत्रेण पार्थिवः ।
नान्यत् प्रार्थयते किञ्चित् तदा पुत्रोऽब्रवीत् पुनः ॥ २९ ॥
दत्वा किमिच्छकं तुभ्यं प्राप्तोऽहं तात सङ्कटं ।
तत्करिष्यामि निर्लज्जो भूयो दारपरिग्रहं ॥ ३० ॥
स्त्रियः समक्षं विजितः पतितो धरणीतले ।
स्त्रीपतिर्भविता भूयस्तातैतदतिदुष्करं ॥ ३१ ॥
तथापि किङ्करोम्येष सत्यपाशवशङ्गतः ।
करिष्यामि यथात्थ त्वं भुज्यतां निजशासनं ॥ ३२ ॥

इति श्रीमार्कण्डेयपुराणेऽवीक्षितचरिते ॥ १२६ ॥

सप्तविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

कदाचिद्राजपुत्रोऽसौ मृगव्यमचरद्वने ।
मृगान्विध्यन्वराहांश्च शार्दूलादींश्च दंष्ट्रिणः ॥ १ ॥
शुश्राव सहसा शब्दं चाहि चाहीति योषितः ।
विक्रोशन्त्याः सुबहुशो भयगद्गदमुच्चकैः ॥ २ ॥
माभैर्माभैरिति वदन् राजपुत्रः स वेगितः ।
चोदयामास तुरगं यतः शब्दं समागतः ॥ ३ ॥
ततश्च सापि चुक्रोश कन्यका विजने वने ।
गृहीता दनुपुत्रेण दृढकेशेन मानिनी ॥ ४ ॥
करन्धमसुतस्याहं भार्य्या चाहमवीक्षितः ।
हरत्यनार्य्यो विपिने पृथिवीशस्य धीमतः ॥ ५ ॥
यस्य सर्व्वे महीपालास्तथा गन्धर्वगुह्यकाः ।
न समर्थाः पुरः स्थातुं तस्य भार्य्या हृतास्म्यहं ॥ ६ ॥
यस्य मृत्योरिव क्रोधः शक्रस्येव पराक्रमः ।
करन्धमसुतस्यैषा तस्य भार्य्या हृतास्म्यहं ॥ ७ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

इत्याकर्ण्य महीपालतनयः स शरासनी ।
चिन्तयामास किमिदं मम भार्य्या च कानने ॥ ८ ॥
मायेयं रक्षसां नूनं दुष्टानां काननौकसां ।
अथवा गत एवाहं सर्व्वं वेत्स्यामि कारणं ॥ ९ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

त्वरितः स ततो गत्वा ददर्शातिमनोरमां ।
कानने कन्यकामेकां सर्व्वालङ्कारभूषितां ॥ १० ॥
गृहीतां दनुपुत्रेण दृढकेशेन दण्डिना ।
त्राहि त्राहीति करुणं विक्रोशन्तीं पुनः पुनः ॥ ११ ॥
माभैरिति स तामाह हतोऽसीति च तं वदन् ।
शासतीमां महीं दुष्टः को भूपेऽत्र करन्धमे ॥ १२ ॥
यस्य प्रतापावनता भुवि सर्व्वे महीक्षितः ।
ततस्तमागतं दृष्ट्वा गृहीतवरकार्मुकं ॥ १३ ॥
मां त्राहीत्याह तन्वङ्गी हृतास्म्यमेषेति चासकृत् ।
राज्ञः करन्धमस्याहं स्नुषा भार्य्याप्यवीक्षितः ॥
हृतास्म्येतेन दुष्टेन सनाथानाथवद्वने ॥ १४ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

ततो विमम्रृषे वाक्यमवीक्षित् स तथोदितं ।
कथमेषा हि मे भार्य्या स्नुषा तातस्य वा कथं ॥ १५ ॥
अथवा मोचयाम्येतां तन्वीं वेत्स्यामि तत् पुनः ।
क्षत्रियैर्धार्य्यते शस्त्रमार्त्तानां त्राणकारणात् ॥ १५ ॥
ततः क्रुद्धोऽब्रवीद्वीरो दानवं तं सुदुर्मतिं ।
जीवन् गच्छ विमुच्यैनामन्यथा न भविष्यसि ॥ १६ ॥
ततः स तां विहायोच्चैर्दण्डमुत्क्षिप्य दानवः ।
तमप्यधावत्सोऽप्येनं शरवर्षैरवाकिरत् ॥ १७ ॥
स वार्य्यमाणो बाणौघैर्दानवोऽतिमदान्वितः ।

राजपुत्राय चिक्षेप दण्डं शङ्कुशतावृतं ॥ १८ ॥
तमापतन्तं चिच्छेद शरैर्भूपसुतस्ततः ।
सोऽप्यासन्नं गृहीत्वोच्चैर्द्रुममाजौ व्यवस्थितः ॥ १९ ॥
सृजतः शरवर्षाणि तं चिक्षेप ततो द्रुमं ।
स च तन्तिलशश्चक्रे भल्लैः कार्मुकमुज्झितैः ॥ २० ॥
ततश्चिक्षेप च शिलां राजपुत्राय दानवः ।
सापि मोघा पपातोर्व्व्यामुज्झिता तेन लाघवात् ॥ २१ ॥
राजपुत्राय कुपितो यद्यच्चिक्षेप दानवः ।
तत्तच्चिच्छेद बाणौघैर्भूभृत्सूनुः स लीलया ॥ २२ ॥
ततो विच्छिन्नदण्डोऽसौ विच्छिन्नसकलायुधः ।
मुष्टिमुद्यम्य सक्रोधो राजपुत्रमधावत ॥ २३ ॥
तस्यापतत एवासौ करन्धमसुतः शिरः ।
छित्त्वा वेतसपत्रेण पातयामास वै भुवि ॥ २४ ॥
तस्मिन् विनिहते देवैर्दानवे दुष्टचेष्टिते ।
करन्धमसुतः सर्व्वैः साधु साध्विति भाषितः ॥ २५ ॥
वरं वृणीष्वेति तदा देवैरुक्तो नृपात्मजः ।
वव्रे पुत्रं महावीर्य्यं पितुः प्रियचिकीर्षया ॥ २६ ॥

देवा ऊचुः ॥

भविष्यति हि ते पुत्रश्चक्रवर्त्ती महाबलः ।
अस्यामेव हि कन्यायां मोक्षितायां त्वयाऽनघ ॥ २७ ॥

राजपुत्र उवाच ॥

पित्राहं सत्यपाशेन बद्ध इच्छाम्यहं सुतं ।

राजभिर्निर्जितेनाजौ त्यक्तो मे दारसंग्रहः ॥ २८ ॥
सा च मे यावती त्यक्ता विशालन्नपतेः सुता ।
तया च मत्कृते त्यक्तो मामृते नरसङ्गमः ॥ २९ ॥
तत् कथं तामपास्याद्य विशालतनयामहं ।
नृशंसानां करिष्यामि अन्यनारीपरिग्रहं ॥ ३० ॥

देवा ऊचुः ॥

इयमेव हि ते भार्य्या श्लाघ्यते या त्वया सदा ।
विशालस्य सुता सुभ्रूस्त्वत्कृते याश्रिता तपः ॥ ३१ ॥
तस्यामुत्पत्स्यते वीरः सप्तद्वीपप्रसाधकः ।
यष्टा यज्ञसहस्राणां चक्रवर्त्ती सुतस्तव ॥ ३२ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

इत्युच्चार्य्य ययुर्देवाः करन्धमसुतं द्विज ।
सोऽप्याह तां तदा पत्नीं कथ्यतां भीरु किं त्विदं ॥ ३३ ॥
सा चास्मै कथयामास त्यक्ताहं भवता यदा ।
त्यक्तबन्धुजनारण्यं निर्व्वेदात् समुपागता ॥ ३४ ॥
तत्राहं तपसा वीर क्षीणप्रायं कलेवरं ।
त्यक्तुकामा समभ्येत्य देवदूतेन वारिता ॥ ३५ ॥
भविष्यति च पुत्त्रस्ते चक्रवर्त्ती महाबलः ।
प्रीणयिष्यति यो देवानसुरांश्च हनिष्यति ॥ ३६ ॥
इति देवाज्ञया तेन देवदूतेन वारिता ।
न संत्यक्तवती देहं त्वत्सङ्गममनोरथा ॥ ३७ ॥
परश्वश्च महाभाग स्नातुं गङ्गाह्रदङ्गता ।

अवतीर्णा विकृष्टास्मि दृद्धनागेन केनचित् ॥ ३८ ॥
ततो रसातलं नीता तेन तत्र च मे पुरं ।
नागाः सहस्रशस्तस्थुर्नागपत्न्यः कुमारकाः ॥ ३९ ॥
तुष्टुवुर्मां समभ्येत्य मामन्येऽपूजयंस्तथा ।
ययाचिरे सविनयं नागा मामङ्गनास्तथा ॥ ४० ॥
प्रसादं कुरु सर्व्वेषां त्वमस्माकं सुतस्त्वया ।
अपराधमुपेतानां संनिवार्य्यो बधोन्मुखः ॥ ४१ ॥
अपराधं करिष्यन्ति त्वत्पुत्रस्यानिलाशनाः ।
तन्निमित्तं निवार्य्योऽसौ प्रसादः क्रियतामिति ॥ ४२ ॥
तथेति च मया प्रोक्ते दिव्यैः पातालभूषणैः ।
भूपिताहं तथा पुष्पैर्गन्धवासोभिरुत्तमैः ॥ ४३ ॥
समानीता तथालोकमिमन्तेनानिलाशिना ।
पुरा यथा कान्तिमती पूर्व्ववद्रूपशालिनी ॥ ४४ ॥
इति रूपवतीं दृष्ट्वा सर्व्वालङ्कारभूषितां ।
जग्राह दृढकेशोऽयं हर्त्तुकामः सुदुर्मतिः ॥ ४५ ॥
युष्मद्बाहुबलेनाहं राजपुत्र विमोक्षिता ।
तत्प्रसीद महाबाहो मां प्रतीच्छ त्वया समः ॥
भूर्लोके राजपुत्रोऽन्यो नास्ति सत्यं ब्रवीम्यहं ।

इति श्रीमार्कण्डेयपुराणेऽवीक्षितचरिते ॥ १२७ ॥

अष्टविंशत्यधिक शततमोऽध्यायः ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

इति तस्या वचः श्रुत्वा स्मृत्वा पितृवचः शुभं ।
किमिच्छकप्रतिज्ञाते यदुक्तं तेन भूभृता ॥ १ ॥
प्रत्युवाच स तां कन्यामवीक्षिन्नृपतेः सुतः ।
सानुरागमनाः कन्यां त्यक्तभोगाञ्च तत्कृते ॥ २ ॥
यदाहं त्यक्तवांस्तन्वीं त्वामरातिपराजितः ।
विजित्य शत्रून् संप्राप्तो त्वं मयाच करोमि किं ॥ ३ ॥

कन्योवाच ॥

मम पाणिं गृहाण त्वं रमणीयेऽत्र कानने ।
सकामायाः सकामेन सङ्गमो गुणवान् भवेत् ॥ ४ ॥

राजपुत्र उवाच ॥

एवं भवतु भद्रन्ते विधिरेवात्र कारणं ।
अन्यथा कथमन्यत्र त्वमहञ्च समागतः ॥ ५ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

एतस्मिन्नन्तरे प्राप्तो गन्धर्व्वस्तुनयो मुने ।
वराप्सरोभिः सहितो गन्धर्व्वैरपरैर्वृतः ॥ ६ ॥

गन्धर्व्व उवाच ॥

राजपुत्र सुतेयम्मे भामिनी नाम मानिनी ।
अभिशापादगस्त्यस्य विशालतनयाऽभवत् ॥ ७ ॥

बालभावेन योऽगस्त्यः कोपितः क्रीडमानया ।
ततस्तेन तदा शप्ता मानुषी त्वं भविष्यसि ॥ ८ ॥
प्रसादितः स चास्माभिर्बालेयमविवेकिनी ।
तवापराधाद्विप्रर्षे प्रसादः क्रियतामिति ॥ ९ ॥
प्रसाद्यमानः सोऽस्माभिरिदमाह महामुनिः ।
बालेति मत्वा शापोऽल्पो दत्तोऽस्या नान्यथैव तत् ॥ १० ॥
इति शापादगस्त्यस्य विशालभवने शुभा ।
जातेयं मत्सुता सुभ्रूर्भाविनी नाम नामतः ॥ ११ ॥
तदस्याहं कृते प्राप्तो गृहाणेमां नृपात्मजां ।
ममात्मजां सुतस्तेऽच चक्रवर्त्ती भविष्यति ॥ १२ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

तथेत्युक्तेति तस्याथ स पाणिं पार्थिवात्मजः ।
जग्राह विधिवद्धोमं चक्रे तत्र च तुम्बुरुः ॥ १३ ॥
प्रजगुर्द्देवगन्धर्व्वा नन्टतुश्चाप्सरोगणाः ।
पुष्पाणि ससृजुर्मेघा देववाद्या निसस्वनुः ॥ १४ ॥
विवाहे राजपुत्त्रस्य तया तत्र समेयुषः ।
समस्तवसुधात्राणकर्तृकारणभूतया ॥ १५ ॥
ततो गन्धर्व्वलोकन्ते सह तेन महात्मना ।
निःशेषेण ययुः सा च स च राजसुतो मुने ॥ १६ ॥
भाविन्या मुमुदे सार्द्धमवीक्षिन्नृपनन्दनः ।
सा च तेन समं तत्र भोगसम्पत्समन्विता ॥ १७ ॥

कदाचिद्दिति रम्येऽसौ नगरोपवने तया।
विक्रीडति समं तन्व्या कदाचिदुपपर्व्वते ॥ १८ ॥
कदाचित् पुलिने नद्या हंससारसशोभिते।
कदाचिद्भवनस्यान्ते प्रासादे चातिशोभने ॥ १९ ॥
विहारदेशेष्वन्येषु रमणीयेष्वहर्निशं।
स रेमे सहितस्तन्व्या सा च तेन महात्मना ॥ २० ॥
भक्ष्यानुलेपनं वस्त्रं स्रक्पानादिकमुत्तमं।
उपजह्रुस्तयोस्तत्र मुनिगन्धर्व्वकिन्नराः ॥ २१ ॥
तया च रमतस्तस्य भाविन्या सह दुर्लभे।
गन्धर्व्वलोके वीरस्य पुत्रं सा सुषुवे शुभा ॥ २२ ॥
तस्मिन् जाते महावीर्य्ये गन्धर्व्वाणां महोत्सवः।
बभूव मनुजव्याघ्र तेन कार्य्यमवेक्षतां ॥ २३ ॥
जगुः केचित्तथैवान्ये मृदङ्गपटहानकान्।
अवादयन्त चैवान्ये वेणुवीणादिकांस्तथा ॥ २४ ॥
नन्नृतुश्च तथा तत्र बहवोऽप्सरसां गणाः।
पुष्पवृष्टिमुचो मेघा जगर्ज्जुर्मृदुनिस्वनाः ॥ २५ ॥
तथा कोलाहले तस्मिन् वर्त्तमानेऽथ तुम्बुरुः।
तुनयेन स्मृतो जातजातकर्माकरोन्मुनिः ॥ २६ ॥
देवाः समाययुः सर्व्वे तथा देवर्षयोऽमलाः।
पातालात्पन्नगेन्द्राश्च शेषवासुकितक्षकाः ॥ २७ ॥
तथा देवासुराणाञ्च ये प्रधाना द्विजोत्तम।
यक्षाणां गुह्यकानाञ्च वायवश्च तथाखिलाः ॥ २८ ॥

तदाऽऽगतैरशेषर्षिदेवदानवपन्नगैः ।
मुनिभिश्चाकुलमभूत् गन्धर्व्वाणां महापुरं ॥ २९ ॥
ततः स तुम्बुरुः कृत्वा जातकर्मादिकीं क्रियां ।
चक्रे स्वस्त्ययनन्तस्य बालस्य स्तुतिपूर्व्वकं ॥ ३० ॥
चक्रवर्त्ती महावीर्य्यो महाबाहुर्महाबलः ।
महान्तं कालमीशित्वमशेषायाः क्षितेः कुरु ॥ ३१ ॥
इमे शक्रादयः सर्व्वे लोकपालास्तथर्षयः ।
स्वस्ति कुर्व्वन्तु ते वीर वीर्य्यञ्चारिविनाशनं ॥ ३२ ॥
मरुत्तव शिवायास्तु वाति पूर्व्वो न यो रजः ।
मरुत्ते विमलोऽत्तीर्णोऽवैषम्यायास्तु दक्षिणः ॥ ३३ ॥
पश्चिमस्ते मरुद्वीर्य्यमुत्तमन्ते प्रयच्छतु ।
बलं यच्छतु चोत्कृष्टं मरुत्ते च तथोत्तरः ॥ ३४ ॥
इति स्वस्त्ययनस्यान्ते वागुवाचाशरीरिणी ।
मरुत्तवेति बहुशो यदिदं गुरुरब्रवीत् ॥ ३५ ॥
मरुत्त इति तेनायं भुवि ख्यातो भविष्यति ।
भुवि चास्य महीपाला यास्यन्त्याज्ञावशा यतः ॥ ३६ ॥
एष सर्व्वक्षितीशानां वीरः स्थास्यति मूर्द्धनि ।
चक्रवर्त्ती महावीर्य्यः सप्तद्वीपवतीं महीं ॥ ३७ ॥
आक्रम्य पृथिवीपालानयं भोक्ष्यत्यवारितः ।
प्रधानः पृथिवीशानां भविष्यत्येष यज्विनां ॥
आधिक्यं शौर्य्यवीर्य्येण भविष्यत्यस्य राजसु ॥ ३८ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

इत्याकर्ण्य वचः सर्व्वे केनाप्युक्तं दिवौकसां ।
तुतुषुर्विप्रगन्धर्व्वाश्चास्य माता तथा पिता ॥ ३९ ॥

इति श्रीमार्कण्डेयपुराणेऽवीक्षितचरिते ॥ १२८ ॥

ऊनत्रिंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

ततः स राजपुत्रस्तमादाय दयितं सुतं ।
पद्भ्याञ्चानुगतो विप्रगन्धर्व्वैराययौ पुरं ॥ १ ॥
स पितुर्भवनं प्राप्य ववन्दे पितुरादरात् ।
चरणौ सा च तन्वङ्गी ह्रीमती नृपतेः सुता ॥ २ ॥
तथाह राजपुत्रोऽसौ गृहीत्वा बालकं सुतं ।
धर्मासनगतं भूपं राज्ञां मध्ये करन्धमं ॥ ३ ॥
मुखं पौत्रस्य पश्यैतदुत्सङ्गस्थस्य यन्मया ।
किमिच्छकं प्रतिज्ञातं तुभ्यं मातुः कृते पुरा ॥ ४ ॥
इत्युक्ता पितुरुत्सङ्गे तं कृत्वा तनयं ततः ।
यथावृत्तमशेषं स कथयामास तस्य तत् ॥ ५ ॥
स परिष्वज्य तं पौत्रमानन्दास्राविलेक्षणः ।
सभाग्योऽस्मीत्यथात्मानं प्रशशंस पुनः पुनः ॥ ६ ॥
ततः सोऽर्ध्यादिना सम्यक् गन्धर्व्वान् समुपागतान् ।
सम्मानयामास मुदा विस्मृतान्यप्रयोजनः ॥ ७ ॥

ततः पुरे महानासीदानन्दः पौरवेश्मसु ।
अस्माकं सन्ततिर्जाता नाथस्येति महामुने ॥ ८ ॥
हृष्टपुष्टे पुरे तस्मिन् गीतवाद्यैर्वराङ्गने ।
विलासिन्योऽतिचार्व्वङ्ग्यो नन्तृतुर्लास्यमुत्तमं ॥ ९ ॥
राजा च द्विजमुख्येभ्यो रत्नानि च वसूनि च ।
गावो वस्त्राण्यलङ्कारानददद्धृष्टमानसः ॥ १० ॥
ततः स बालो ववृधे शुक्लपक्षे यथा शशी ।
पितॄणां प्रीतिजनको जनस्येष्टश्च सोऽभवत् ॥ ११ ॥
आचार्य्याणां सकाशात् स प्राग्वेदान् जगृहे मुने ।
ततः शस्त्राण्यशेषाणि धनुर्व्वेदं ततः परं ॥ १२ ॥
कृतोद्योगो यदा सोऽभूत् खड्गकार्मुककर्मणि ।
अन्येषु च तथा वीरः शस्त्रेषु विजितश्रमः ॥ १३ ॥
ततोऽस्त्राणि स जग्राह भार्गवाद्भृगुसम्भवात् ।
विनयावनतो विप्र गुरोः प्रीतिपरायणः ॥ १४ ॥
गृहीतास्त्रः कृती वेदे धनुर्वेदस्य पारगः ।
निष्णातः सर्व्वविद्यासु न बभूव ततः पुरा ॥ १५ ॥
विशालोऽपि सुतावार्त्तामुपलभ्याखिलामिमां ।
हर्षनिर्भरचित्तोऽभूद्दौहित्रस्य च योग्यतां ॥ १६ ॥
अथ राजा सुतसुतं दृष्ट्वा प्राप्तमनोरथः ।
यज्ञाननेकान् निष्पाद्य दत्वा दानानि चार्थिनां ॥ १७ ॥
कृताशेषक्रियो युक्तः सवर्णधर्मतो महीं ।
परिपाल्यारिविजयी बलबुद्धिसमन्वितः ॥ १८ ॥

स यियासुर्व्वनं पुत्त्रमवीक्षितमभाषत ।
पुत्त्र वृद्धोऽस्मि गच्छामि वनं राज्यं गृहाण मे ॥ १९ ॥
कृतकृत्योऽस्मि नास्त्यन्यत् किञ्चित् त्वदभिषेचनात् ।
सुनिष्पन्नमतो राज्यं त्वं गृहाण मयार्पितं ॥ २० ॥
इत्युक्तः पितरं प्राह सोऽवीक्षिन्नृपनन्दनः ।
प्रश्रयावनतो भूत्वा यियासुस्तपसे वनं ॥ २१ ॥
नाहं तात करिष्यामि पृथिव्याः परिपालनं ।
नापैति ह्रीर्मे मनसो राज्येऽन्यं त्वं नियोजय ॥ २२ ॥
तातेन मोक्षितो बद्धो न मे वीर्य्यादहं यतः ।
ततः कियत्पौरुषं मे पुरुषैः पाल्यते मही ॥ २३ ॥
योऽहं न पालनायालमात्मनोऽपि वसुन्धरां ।
स कथं पालयिष्यामि राज्यमन्यच्च विक्षिप ॥ २४ ॥
मन्त्री सधर्मः पुरुषो यश्चान्येनावरुद्ध्यते ।
आत्माऽमोहाय भवतो बन्धनाद्येन मोक्षितः ॥
सोऽहं कथं भविष्यामि स्त्रीसधर्मा महीपतिः ॥ २५ ॥

पितोवाच ।

न भिन्न एव पुत्त्रस्य पिता पुत्त्रस्तथा पितुः ।
नान्येन मोचितो वीर यस्त्वं पित्त्रा विमोक्षितः ॥ २६ ॥

पुत्त्र उवाच ॥

हृदयं नान्यथा नेतुं मया शक्यं नरेश्वर ।
हृदये ह्रीर्ममातीव यस्त्वहं मोक्षितस्त्वया ॥ २७ ॥
पित्त्रोपात्तां श्रियं भुंक्ते पित्त्रा कृच्छ्रात् समुद्धृतः ।

विज्ञायते च यः पित्रा मानवः सोऽस्तु नो कुले ॥ २८ ॥
स्वयमर्ज्जितवित्तानां ख्यातिं स्वयमुपेयुषां ।
स्वयं निस्तीर्णकृच्छ्राणां या गतिः साऽस्तु मे गतिः ॥ २९ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

इत्याह बहुशः पित्रा यदाप्युक्तोऽप्यसौ मुने ।
तदा तस्य सुतं राज्ये मरुत्तमकरोन्नृपः ॥ ३० ॥
स पित्रा समनुज्ञातं राज्यं प्राप्य पितामहात् ।
चकार सम्यक् सुहृदामानन्दमुपपादयन् ॥ ३१ ॥
राजा करन्धमश्चापि वीरामादाय तान्तथा ।
वनं जगाम तपसे यतवाक्कायमानसः ॥ ३२ ॥
तत्र वर्षसहस्रं स तपस्तप्त्वा सुदुश्चरं ।
विहाय देहं नृपतिः शक्रस्याप स लोकतां ॥ ३३ ॥
सास्य पत्नी तदा वीरा वर्षाणामपरं शतं ।
तपश्चचार विप्रर्षे जटिला मलपङ्किनी ॥ ३४ ॥
सालोक्यमिच्छती भर्त्तुः स्वर्गतस्य महात्मनः ।
फलमूलकृताहारा भार्गवाश्रमसंश्रया ॥
द्विजातिपत्नीमध्यस्था द्विजशुश्रूषणाभृता ॥ ३५ ॥

इति श्रीमार्कण्डेयपुराणे मरुत्तचरिते ॥ १२९ ॥

त्रिंशत्यधिक शततमोऽध्यायः ॥

क्रौष्टुकिरुवाच ॥

भगवन् विस्तरात् सर्व्वं ममैतत्कथितं त्वया ।
करन्ममस्य चरितमवीक्षिच्चरितञ्च यत् ॥ १ ॥
अवीक्षितस्य नृपतेर्मरुत्तस्य महात्मनः ।
श्रोतुमिच्छामि चरितं श्रूयते सोऽतिचेष्टितः ॥ २ ॥
चक्रवर्त्ती महाभागः शूरः कान्तो महामतिः ।
धर्मविद्धर्मकृच्चैव सम्यक् पालयिता भुवः ॥ ३ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

स पित्रा समनुज्ञातं राज्यं प्राप्य पितामहात् ।
धर्मतः पालयामास पिता पुत्रानिवौरसान् ॥ ४ ॥
इयाज सुबहून् यज्ञान् यथावत्स्वाप्तदक्षिणान् ।
ऋत्विक्पुरोहितादेशरम्यचित्तो महीपतिः ॥ ५ ॥
तस्याप्रतिहतं चक्रमासीत् द्वीपेषु सप्तसु ।
गतिश्चाप्यनविच्छिन्ना खपातालजलादिषु ॥ ६ ॥
ततः प्राप्य धनं विप्र यथावत्स्वक्रियापरः ।
अयजत् स महायज्ञैर्देवानिन्द्रपुरोगमान् ॥ ७ ॥
इतरे च यथा वर्णाः स्वे स्वे कर्मण्यतन्द्रिताः ।
तदुपात्तधनाश्चक्रुरिष्टापूर्त्तादिकाः क्रियाः ॥ ८ ॥
पाल्यमाना मही तेन मरुत्तेन महात्मना ।
पस्पर्द्ध त्रिदशावासवासिभिर्द्विजसत्तम ॥ ९ ॥

तेनातिशायिताः सर्व्वे केवलं न महीक्षितः ।
यज्विना देवराजोऽपि शतयज्ञाभिसन्धिभिः ॥ १० ॥
ऋत्विक् तस्य तु सम्वर्त्तो बभूवाङ्गिरसः सुतः ।
भ्राता बृहस्पतेर्विप्र महात्मा तपसां निधिः ॥ ११ ॥
सौवर्णो मुञ्जवान् नाम पर्वतः सुरसेवितः ।
पातितं तेन तच्छृङ्गं हृतं तस्य महीपतेः ॥ १२ ॥
तेन यस्याखिलं यज्ञे भूमिभागादिकं द्विज ।
प्रासादाश्च कृताः शुभ्रास्तपसा सर्वकाञ्चनाः ॥ १३ ॥
गाथाश्चाप्यत्र गायन्ति मरुत्तचरिताश्रयाः ।
सातत्येनर्षयः सर्वे कुर्वन्तोऽध्ययनं यथा ॥ १४ ॥
मरुत्तेन समो नाभूद्यजमानो महीतले ।
सदः समस्तं यद्यज्ञे प्रासादाश्चैव काञ्चनाः ॥ १५ ॥
अमाद्यदिन्द्रः सोमेन दक्षिणाभिर्द्विजातयः ।
विप्राणां परिवेष्टारः शक्राद्यास्त्रिदशोत्तमाः ॥ १६ ॥
यथा यज्ञे मरुत्तस्य तथा कस्य महीपतेः ।
सुवर्णमखिलं त्यक्तं रत्नपूर्णगृहे द्विजैः ॥ १७ ॥
प्रासादादि समस्तञ्च सौवर्णन्तस्य यत्कृतौ ।
त्रयो वर्णा ह्यलभ्यन्त तस्मात् केचित्तथा ददुः ॥ १८ ॥
तस्यैवं कुर्वतो राज्यं सम्यक् पालयतः प्रजाः ।
तपस्वी कश्चिदभ्येत्य तमाह मुनिसत्तम ॥ १९ ॥
पितुर्माता तवाहेदं दृष्ट्वा तापसमण्डलं ।
विषाभिभूतमुरगैर्म्मदोन्मत्तैर्नरेश्वर ॥ २० ॥

पितामहस्ते स्वर्यातः सम्यक् सम्पाल्य मेदिनीं ।
तपश्चरणशक्ताऽहमिह चौर्व्वाश्रमे स्थिता ॥ २१ ॥
साऽहं पश्यामि वैकल्यं तव राज्यं प्रशासतः ।
पितामहस्य तेनाभूद्यत्पूर्वंषाञ्च ते नृप ॥ २२ ॥
नूनं प्रमत्तो भोगेषु सक्तो वाऽविजितेन्द्रियः ।
चारान्धता यतस्तेषां दुष्टादुष्टं न वेत्सि यत् ॥ २३ ॥
पातालादभ्युपेतैस्तु भुजगैर्दर्शालिभिः ।
दष्टा मुनिसुताः सप्त दूषिताश्च जलाशयाः ॥ २४ ॥
स्वेदमूत्रपूरीषेण दूषितञ्च हुतं हविः ।
अपराधं समुद्दिश्य दत्तो नागबलिश्चिरात् ॥ २५ ॥
एते समर्था मुनयो भस्मीकर्त्तुं भुजङ्गमान् ।
किन्त्वेषान्नाधिकारोऽत्र त्वमेवात्राधिकारवान् ॥ २६ ॥
तावत् सुखं भूपतिजैर्भोगजं प्राप्यते नृप ।
अभिषेकजलं यावन्न मूर्द्धि विनिपात्यते ॥ २७ ॥
कानि मित्राणि कः शत्रुर्मम शत्रोर्बलं कियत् ।
कोऽहं के मन्त्रिणः पक्षे के वा भूपतयो मम ॥ २८ ॥
विरक्तो वापरैर्भिन्नः परेषामपि कीदृशः ।
कः सम्यगत्र नगरे विषये वा जनो मम ॥ २९ ॥
धर्मकर्माश्रयी मूढः कः सम्यगपि वर्त्तते ।
को दण्डः परिपाल्यः कः के वोपेच्या नरा मया ॥ ३० ॥
सङ्गभेदतया दम्यदेशकालमवेक्षता ।
चारांश्च वारयेदन्यैरज्ञातान् भूपतिश्चरैः ॥ ३१ ॥

सचिवादिषु सर्व्वेषु चरान्दद्यान्महीपतिः ।
इत्यादौ भूपतिर्नित्यं कर्मण्यासक्तमानसः ॥ ३२ ॥
नयेद्दिनं तथा रात्रिं न तु भोगपरायणः ।
राज्ञां शरीरग्रहणं न भोगाय महीपते ॥ ३३ ॥
क्लेशाय महते पृथ्वीस्वधर्मपरिपालने ।
सम्यक् पालयतः पृथ्वीं स्वधर्मञ्च महीपतेः ॥ ३४ ॥
इह क्लेशो महान् स्वर्गे परमं सुखमक्षयं ।
तदेतदवबुध्य त्वं हित्वा भोगान्नरेश्वर ॥ ३५ ॥
पालनाय क्षितेः क्लेशमङ्गीकर्तुमिहार्हसि ।
इति वृत्तमृषीणां यद्व्यसनं त्वयि शासति ॥ ३६ ॥
भुजङ्गहेतुकं भूप चारान्धो नापि वेत्सि तत् ।
बहुनात्र किमुक्तेन दुष्टे दण्डो निपात्यतां ॥ ३७ ॥
शिष्टान् पालय राजंस्त्वं धर्मषड्भागमाप्स्यसि ।
अरक्षन् पापमखिलं दुष्टैरविनयात् कृतं ॥ ३८ ॥
समवाप्स्यस्यसन्दिग्धं यदिच्छसि कुरुष्व तत् ।
एतन्मयोक्तं सकलं यत्तवाह पितामही ॥
कुरुष्वैवं स्थिते यत्ते रोचते वसुधाधिप ॥ ३९ ॥

इति श्रीमार्कण्डेयपुराणे मरुत्तचरिते ॥ १३० ॥

एकत्रिंशदधिक शततमोऽध्यायः ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

इति तापसवाक्यं स श्रुत्वा लज्जापरो नृपः ।
धिङ्मां चारान्धमित्युक्त्वा निश्वस्य जगृहे धनुः ॥ १ ॥
ततः स त्वरितं गत्वा तमौर्व्वस्याश्रमं प्रति ।
ववन्दे शिरसा वीरां मातरं पितुरात्मनः ॥ २ ॥
तापसांश्च यथा न्यायं तैश्चाशीर्भिरभिष्टुतः ।
दृष्ट्वा च तापसान् सप्त नागैर्दष्टान् मृतान् भुवि ॥ ३ ॥
निनिन्दात्मानमसकृत् पुरस्तेषां महीपतिः ।
उवाच चैतदद्याहं मद्वीर्य्यमवमन्यतां ॥ ४ ॥
यत्करोमि भुजङ्गानां दुष्टानां ब्राह्मणद्विषां ।
तत्पश्यतु जगत्सर्व्वं सदेवासुरमानुषं ॥ ५ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

इत्युक्त्वा जगृहे कोपादस्त्रं संवर्त्तकं नृपः ।
नाशायाशेषनागानां पातालोर्व्वीविचारिणां ॥ ६ ॥
ततो जज्वाल सहसा नागलोकः समन्ततः ।
महांस्तु तेजसा विप्र दह्यमानो निवारितः ॥ ७ ॥
हा हा तातेति हा मातर्हा हा वत्सेति सम्भ्रमे ।
तस्मिन्नस्त्रकृते वाचः पन्नगानामथाभवन् ॥ ८ ॥
केचित् ज्वलद्भिः पुच्छाग्रैः फणैरन्यभुजङ्गमाः ।
गृहीतपुत्त्रदाराश्च त्यक्ताभरणवाससः ॥ ९ ॥

पातालमुत्सृज्य ययुः शरणं भाविनीं तदा ।
मरुत्तमातरं पूर्व्वं यया दत्तं तदाऽभयं ॥ १० ॥
तामुपेत्योरगाः सर्व्वे सप्रणामं भयातुराः ।
सगद्गदमिदं प्रोचुः स्मर्य्यतां नः पुरोदितं ॥ ११ ॥
प्रणम्याभ्यर्च्चितं पूर्व्वं यदस्माभी रसातले ।
तस्य कालोऽयमायातस्त्वाद्दि वीरप्रजायिनि ॥ १२ ॥
पुत्रो निवार्य्यतां राज्ञि प्राणैः सायोज्यमस्तु नः ।
दह्यते सकलो लोको नागानामस्त्रवह्निना ॥ १३ ॥
एवं संदह्यमानानामस्माकं तनयेन ते ।
त्वामृते शरणं नान्यत् कृपां कुरु यशस्विनि ॥ १४ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

इति श्रुत्वा वचस्तेषां संस्मृत्यादौ च भाषितं ।
भर्त्तारमाह सा साध्वी ससम्भ्रममिदं वचः ॥ १५ ॥
पूर्व्वमेव तवाख्यातं पाताले यद्भुजङ्गमैः ।
प्रोक्तमभ्यर्थनापूर्व्वं ममासीत्तनयं प्रति ॥ १६ ॥
त इमेऽभ्यागता भीता दह्यन्ते तस्य तेजसा ।
मामेते शरणं पूर्व्वं दत्तमेभ्यो मयाऽभयं ॥ १७ ॥
ये मां शरणमापन्नास्ते त्वां शरणमागताः ।
अपृथग्धर्मचरणा याताहं शरणं तव ॥ १८ ॥
तन्निवारय पुत्रं त्वं मरुत्तं वचनात्तव ।
मया चाभ्यर्थितोऽवश्यं शममभ्युपयास्यति ॥ १९ ॥

राजोवाच ॥

महापराधे नियतं मरुत्तः क्रोधमागतः ।
दुर्न्निर्व्वर्त्यमहं मन्ये तस्य क्रोधं सुतस्य ते ॥ २० ॥

नागा ऊचुः॥

शरणागतास्तव वयं प्रसादः क्रियतां नृप ।
क्षतस्यार्त्तपरित्राणे निमित्तं शस्त्रधारणं ॥ २१ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

नागानां तद्वचः श्रुत्वा भूतानां शरणैषिणां ।
तया चाभ्यर्थितः पत्न्या प्राहावीक्षिर्महायशाः ॥ २२ ॥
गत्वा ब्रवीमि तं भद्रे तनयं त्वरया तव ।
परित्राणाय नागानां न त्याज्याः शरणागताः ॥ २३ ॥
नोपसंहरते शस्त्रं यदि मद्वचनान्नृपः ।
तदस्त्रैर्व्वारयिष्यामि तस्यास्त्रं तनयस्य ते ॥ २४ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

ततो गृहीत्वा स धनुरवीक्षिः क्षत्रियोत्तमः ।
भार्य्यया सहितः प्रायात्त्वरावान् भार्गवाश्रमं ॥ २५ ॥

इति श्रीमार्कण्डेयपुराणे मरुत्तचरिते ॥ १३१ ॥

द्वात्रिंशदधिक शततमोऽध्यायः ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

स तु तस्याः सुतं दृष्ट्वा गृहीतवरकार्मुकं ।
धनुः शस्त्रञ्च तस्योग्रं ज्वालाव्याप्तदिगन्तरं ॥ १ ॥
उद्गिरन्तं महावह्निं दीपिताखिलभूतलं ।
पातालान्तर्गतं प्राप्तमसह्यं घोरभीषणं ॥ २ ॥
स तं दृष्ट्वा महीपालं भ्रुकुटीकुटिलाननं ।
माक्रुधस्त्वं मरुत्तास्त्रमुपसंह्रियतामिति ॥ ३ ॥
प्राहासकृत् त्वरालुप्तवर्णक्रममुदारधीः ।
स निशम्य गुरोर्व्वाक्यं दृष्ट्वा तञ्च पुनः पुनः ॥ ४ ॥
गृहीतकार्मुकः पित्रोः प्रणिपत्य सगौरवं ।
प्रत्युवाचापराद्धा मे सुभृशं पन्नगाः पितः ॥ ५ ॥
शासतीमां मयि महीं परिभूय बलं मम ।
सप्ताश्रममुपागम्य दष्टा मुनिकुमारकाः ॥ ६ ॥
ऋषीणामाश्रमस्थानाममीषामवनीपते ।
मयि शासति दुर्वृत्तैर्दूषितानि हवींषि च ॥ ७ ॥
जलाशयास्तथाप्येतैः सर्व्व एव हि दूषिताः ।
तदेतत्कारणं किञ्चिन्न वक्तव्यं त्वया पितः ॥
न निवारयितव्योऽहं ब्रह्मघ्नान् प्रति पन्नगान् ॥ ८ ॥

अवीक्षिरुवाच ॥

यद्येभिर्निहता विप्रा यास्यन्ति नरकं मृताः ।
ममैतत्क्रियतां वाक्यं विरमास्त्रप्रयोगतः ॥ ९ ॥

मरुत्त उवाच ॥

नाहमेषां क्षमिष्यामि दुष्टानामपराधिनां ।
अहमेव गमिष्यामि नरकं यदि पापिनां ॥
न निग्रहे यताम्येषां मां निवारय मा पितः ॥ १० ॥

अवीक्षिरुवाच ॥

मामेते शरणं प्राप्ताः पन्नगा मम गौरवात् ।
उपसंह्रियतामस्त्रमलं कोपेन ते नृप ॥ ११ ॥

मरुत्त उवाच ।

नाहमेषां क्षमिष्यामि दुष्टानामपराधिनां ।
स्वधर्ममुल्लङ्घ्य कथं करिष्यामि वचस्तव ॥ १२ ॥
दण्ड्ये निपातयन् दण्डं भूपः शिष्टांश्च पालयन् ।
पुण्यलोकानवाप्नोति नरकांश्चाप्युपेक्षकः ॥ १३ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

एवं स बहुशः पित्रा वार्य्यमाणो यदा सुतः ।
नोपसंहरते सोऽस्त्रं ततोऽसौ पुनरब्रवीत् ॥ १४ ॥
हिंससे पन्नगान् भीतान् ममैतान् शरणं गतान् ।
वार्य्यमाणोऽपि तस्मात्ते करिष्यामि प्रतिक्रियां ॥ १५ ॥
मयाप्यस्त्राण्यवाप्तानि न त्वमेकोऽस्त्रविद्भुवि ।
ममाग्रतः सुदुर्वृत्त पौरुषञ्च कियत्तव ॥ १६ ॥

ततः कार्मुकमारोप्य कोपताम्रविलोचनः ।
अवीक्षिरस्त्रं जग्राह कालस्य मुनिपुङ्गवः ॥ १७ ॥
ततो ज्वालापरीवारमरिसंघघ्नमुत्तमं ।
कालास्त्रन्तु महावीर्य्यं योजयामास कार्मुके ॥ १८ ॥
ततश्चुक्षोभ जगती संवर्त्तास्त्रप्रतापिता ।
साब्धिशैलाखिला विप्र कालस्यास्त्रे समुद्यते ॥ १९ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

कालास्त्रमुद्यतं पित्रा मरुत्तः सोऽपि वीक्ष्य तत् ।
प्राहोच्चैरस्त्रमेतन्मे दुष्टशास्तिसमुद्यतं ॥ २० ॥
न त्वद्वधाय कालास्त्रं मयि मुञ्चति किं भवान् ।
सद्धर्मचारिणि सुते सदैवाज्ञाकरे तव ॥ २१ ॥
मया कार्य्यं महाभाग प्रजानां परिपालनं ।
त्वयैवं क्रियते कस्मान्मद्वधायास्त्रमुद्यतं ॥ २२ ॥

अवीक्षिरुवाच ॥

शरणागतसंत्राणं कर्तुं व्यवसिता वयं ।
तस्य व्याघातकर्त्ता त्वं न मे जीवन् विमोक्ष्यसे ॥ २३ ॥
मां वा हत्वास्त्रवीर्य्येण जहि दुष्टानिहोरगान् ।
त्वां वा हत्वाऽहमस्त्रेण रक्षिष्यामि महोरगान् ॥ २४ ॥
धिक् तस्य जीवितं पुंसः शरणार्थिनमागतं ।
यो नार्त्तमनुगृह्णाति वैरिपक्षमपि ध्रुवं ॥ २५ ॥
क्षत्रियोऽहमिमे भीताः शरणं मामुपागताः ।
अपकर्त्ता त्वमेवैषां कथं बध्यो न मे भवान् ॥ २६ ॥

मरुत्त उवाच ॥

मित्रं वा बान्धवो वाऽपि पिता वा यदि वा गुरुः ।
प्रजापालनविघ्नाय यो हन्तव्यः स भूभृता ॥ २७ ॥
सोऽहन्ते प्रहरिष्यामि न क्रोद्धव्यं त्वया पितः ।
स्वधर्मः परिपाल्यो मे न मे क्रोधस्तवोपरि ॥ १८ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

ततस्तौ निश्चितौ दृष्ट्वा परस्परवधं प्रति ।
समुत्पत्यान्तरे तस्थुर्मुनयो भार्गवादयः ॥ २९ ॥
ऊचुश्चैनन्न मोक्तव्यं त्वयास्त्र पितरं प्रति ।
त्वया च नायं हन्तव्यः पुत्रः प्रख्यातचेष्टितः ॥ ३० ॥

मरुत्त उवाच ॥

मया दुष्टा निहन्तव्याः सन्तो रक्ष्या महीक्षिता ।
इमे च दुष्टा भुजगाः कोऽपराधोऽत्र मे द्विजाः ॥ ३१ ॥

अवीक्षिदुवाच ॥

शरणागतसन्त्राणं मया कार्य्यमयञ्च मे ।
अपराध्यः सुतो विप्रा यो हन्ति शरणागतान् ॥ ३२ ॥

ऋषय ऊचुः ॥

इमे वदन्ति भुजगास्त्रासलोलविलोचनाः ।
संजीवयामस्तान् विप्रान् ये दष्टा दुष्टपन्नगैः ॥ ३३ ॥
तदलं विग्रहेणोभौ राजवर्य्यौ प्रसीदतां ।
उभावपि विनिर्मूढप्रतिज्ञौ धर्मकोविदौ ॥ ३४ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

सा तु वीरा समभ्येत्य पुत्रमेतदभाषत ।
मद्वाक्यादेष ते पुत्रो हन्तुं नागान् कृतोद्यमः ॥ ३५ ॥
तन्निष्पन्नं यदा विप्रास्ते जीवन्ति तथा मृताः ।
संजीवन्तश्च मुच्यन्ते यद् युष्मच्छरणं गताः ॥ ३६ ॥

भाविन्युवाच ।

अहमभ्यर्थिता पूर्व्वमेभिः पातालसंश्रयैः ।
तन्निमित्तमयं भर्त्ता मयाच विनियोजितः ॥ ३७ ॥
तदेतदार्य्यनिर्वृत्तमुभयोरपि शोभनं ।
मम भर्त्तुश्च पुत्रस्य त्वत्पौत्रस्यात्मजस्य च ॥ ३८ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

ततः संजीवयामासुस्तान् विप्रांस्ते भुजङ्गमाः ।
दिव्यैरोषधिजातैश्च विषसंहरणेन च ॥ ३९ ॥
पित्रोर्ननाम चरणौ स ततो जगतीपतिः ।
मरुत्तश्च स तं प्रीत्या परिष्वज्येदमब्रवीत् ॥ ४० ॥
मानहा भव शत्रूणां चिरं पालय मेदिनीं ।
पुत्रपौत्रैश्च मोदस्व मा च ते सन्तु विद्विषः ॥ ४१ ॥
ततो द्विजैरनुज्ञातो वीरया च नरेश्वरौ ।
समारूढौ रथं सा च भाविनी स्वपुरङ्गता ॥ ४२ ॥
वीराऽपि कृत्वा सुमहत्तपो धर्मभृतां वरा ।
भर्त्तुः सा लोकतां प्राप्ता महाभागा पतिव्रता ॥ ४३ ॥

मरुत्तोऽपि चकारोर्व्वी धर्मतः परिपालनं ।
विनिर्जितारिषड्वर्गो भोगांश्च बुभुजे नृपः ॥ ४४ ॥
तस्य पत्नी महाभागा विदर्भतनया तथा ।
प्रभावती सुवीरस्य सौवीरी चाभवत् सुता ॥ ४५ ॥
सुकेशी केतुवीर्य्यस्य मागधस्यात्मजा भवत् ।
सुता च सिन्धुवीर्य्यस्य मद्रराजस्य केकयी ॥ ४६ ॥
केकयस्य च सौरिन्ध्री सिन्धुभर्तुर्व्वपुष्मती ।
चेदिराजसुता चाभूद्भार्य्या तस्य सुशोभना ॥ ४७ ॥
तासां पुत्रास्तस्य चासन् भूभृतोऽष्टादश द्विज ।
तेषां प्रधानो ज्येष्ठश्च नरिष्यन्तः सुतोऽभवत् ॥ ४८ ॥
एवंवीर्य्यो मरुत्तोऽभून्महाराजो महाबलः ।
तस्याप्रतिहतं चक्रमासीद्द्वीपेषु सप्तसु ॥ ४९ ॥
यस्य तुल्योऽपरो राजा न भूतो न भविष्यति ।
सत्त्वविक्रमयुक्तस्य राजर्षेरमितौजसः ॥ ५० ॥
तस्यैतच्चरितं श्रुत्वा मरुत्तस्य महात्मनः ।
जन्म चाग्र्यं द्विजश्रेष्ठ मुच्यते सर्व्वकिल्विषैः ॥ ५१ ॥

इति श्रीमार्कण्डेयपुराणे मरुत्तचरितं समाप्तं ॥ १३२ ॥

अथ त्रिंशदधिक शततमोऽध्यायः ॥

क्रौष्टुकिरुवाच ॥

मरुत्तचरितं कृत्स्नं भगवन् कथितं त्वया ।
तत्सन्ततिमशेषेण श्रोतुमिच्छा प्रवर्त्तते ॥ १ ॥
तत्सन्ततौ क्षितीशा ये राज्यार्हा वीर्य्यशालिनः ।
तानहं श्रोतुमिच्छामि त्वया ख्यातान्महामुने ॥ २ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

नरिष्यन्त इति ख्यातो मरुत्तस्याभवत् सुतः ।
अष्टादशानां पुत्राणां स ज्येष्ठः श्रेष्ठ एव च ॥ ३ ॥
वर्षाणाञ्च सहस्राणि सप्ततिं दश पञ्च च ।
बुभुजे पृथिवीं कृत्स्नां मरुत्तः क्षत्रियर्षभः ॥ ४ ॥
कृत्वा राज्यं स्वधर्मेण इष्ट्वा यज्ञाननुत्तमान् ।
नरिष्यन्तं सुतं ज्येष्ठमभिषिच्य ययौ वनं ॥ ५ ॥
एकाग्रचित्तः स नृपस्तप्त्वा तत्र तपो महत् ।
आरुरोह दिवं विप्र यशसाऽऽवृत्य रोदसी ॥ ६ ॥
नरिष्यन्तः सुतः सोऽस्य चिन्तयामास बुद्धिमान् ।
पितुर्वृत्तं समालोक्य तथान्येषाञ्च भूभृतां ॥ ७ ॥
अत्र वंशे महात्मानो राजानो मम पूर्व्वजाः ।
यज्विनो धर्मतः पृथ्वीं पालयामासुरूर्ज्जिताः ॥ ८ ॥

दातारश्चापि वित्तानां संग्रामेष्वनिवर्त्तिनः ।
तेषां कश्चरितं शक्तस्त्वनुयातुं महात्मनां ॥ ९ ॥
किन्तु तेन कृतं कर्म धर्म्यमाहवनादिभिः ।
तदहं कर्तुमिच्छामि तच्च नास्ति करोमि किं ॥ १० ॥
धर्मतः पाल्यते पृथ्वी को गुणोऽत्र महीपतेः ।
असम्यक्पालनात् पापी नरेन्द्रो नरकं व्रजेत् ॥ ११ ॥
सति वित्ते महायज्ञाः कर्त्तव्या एवं भूभृता ।
दातव्यञ्चाच किञ्चिच्चं सीदतामीश्वरो गतिः ॥ १२ ॥
आभिजात्यं तथा लज्जा कोपश्चारिजनाश्रयः ।
कारयन्ति स्वधर्मांश्च संग्रामादपलायनं ॥ १३ ॥
एतत्सर्व्वं यथा सम्यक्कृतपूर्व्वैः पुरुषैः कृतं ।
पित्रा च मे मरुत्तेन तथा तत्केन शक्यते ॥ १४ ॥
तदहं किं करिष्यामि यन्न तैः पूर्व्वजैः कृतं ।
ये यज्विनो वरा दान्ताः संग्रामाच्चानिवर्त्तिनः ॥ १५ ॥
महत्संग्रामसंसर्गा विसंवादितपौरुषाः ।
कर्मणाहं यतिष्यामि कस्यैत्यानभिशङ्कितं ॥ १६ ॥
अथवा तैः स्वयं यज्ञाः कृताः पूर्व्वजनेश्वरैः ।
अविश्रमद्भिर्नान्यैस्तु कारितास्तत्करोम्यहं ॥ १७ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

इति सञ्चिन्त्य यज्ञं स चकारैकं नरेश्वरः ।
यादृशं न चकारान्यो वित्तोत्सर्गोपशोभितं ॥ १८ ॥
द्विजानां जीवनायालं दत्त्वा तु सुमहाधनं ।

ततः शतगुणं तेषां यज्ञेऽन्नमददन्नृपः ॥ १९ ॥
गावो वस्त्राण्यलङ्कारं धान्यागारादिकं तथा ।
तथा प्रत्येकमददत्तेषां पृथ्वीनिवासिनां ॥ २० ॥
ततस्तेन यदा यज्ञः प्रारब्धो भूभुजा पुनः ।
प्रारब्धे स मखे यष्टुं ततो नालभत द्विजान् ॥ २१ ॥
यान् यान् वृणोति स नृपो विप्रानार्त्विज्यकर्मणि ।
ते ते तमूचुर्यज्ञाय वयमन्यत्र दीक्षिताः ॥ २२ ॥
अन्यं वरय यद्वित्तं त्वयास्माकं विवर्ज्जितं ।
तस्मान्नो नास्ति यज्ञेषु दद्यास्तु नृपते धनं ॥ २३ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

न चाप ऋत्विजो विप्रांस्तदाशेषक्षितीश्वरः ।
वहिर्व्वेद्यां तदा दानं स दातुमुपचक्रमे ॥ २४ ॥
तथापि जगृहुर्नैव धनसम्पूर्णमन्दिराः ।
द्विजाय दातुं भूयोऽसौ निर्व्विण्ण इदमब्रवीत् ॥ २५ ॥
अहोऽतिशोभनं पृथ्व्यां यद्विप्रो नाधनः क्वचित् ।
अशोभनञ्च यत्कोषो विफलोऽयमयज्विनः ॥ २६ ॥
नार्त्विज्यं कुरुते कश्चिद्यजमानोऽखिलो जनः ।
द्विजानां न च नो दानं ददतां संप्रतीच्छते ॥ २७ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

ततः कांश्चिद्द्विजान् भक्त्या प्रणिपत्य पुनः पुनः ।
स्वयज्ञे ऋत्विजश्चक्रे ते प्रचक्रुर्मखामखं ॥ २८ ॥
अत्यद्भुतमिदञ्चासीद्यदा तस्य महीपतेः ।

स यज्ञोऽभूत्तदा पृथ्व्यां यजमानोऽखिलो जनः ॥ २९ ॥
द्विजन्मनामभून्नासीत् सदस्यस्तत्र कश्चन ।
यजमाना द्विजाः केचित् केचित्तेषान्तु याजकाः ॥ ३० ॥
नरिष्यन्तो नरपतिरियाज स यदा तदा ।
तत्प्रदातुर्द्धनैर्यागं कुर्य्युः पृथ्व्यामशेषतः ॥ ३१ ॥
प्राच्यां कोट्यस्तु यज्ञानामासन्नष्टादशाधिकाः ।
प्रतीच्यां सप्त वै कोट्या दक्षिणायां चतुर्द्दश ॥ ३२ ॥
उत्तरस्याञ्च पञ्चाशदेककालं तदाऽभवन् ।
मुने ब्राह्मण यज्ञानां नरिष्यन्तो यदाऽयजत् ॥ ३३ ॥
एवं स राजा धर्मात्मा नरिष्यन्तोऽभवत् पुरा ।
मरुत्ततनयो विप्र विख्यातबलपौरुषः ॥ ३४ ॥

इति श्रीमार्कण्डेयपुराणे नरिष्यन्तचरितं ॥ १३३ ॥

चतुस्त्रिंशदधिक शततमोऽध्यायः ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

नरिष्यन्तस्य तनयो दुष्टारिदमनो दमः ।
शक्रस्येव बलं तस्य दया शीलं मुनेरिव ॥ १ ॥
बाभ्रव्यामिन्द्रसेनायां स जज्ञे तस्य भूभृतः ।
नव वर्षाणि जठरे स्थित्वा मातुर्महायशाः ॥ २ ॥

यन्नाह्वयामास दमं मातरं जठरे स्थितः ।
दमशीलश्च भविता यतश्चायं नृपात्मजः ॥ ३ ॥
ततस्त्रिकालविज्ञानः सहि तस्य पुरोहितः ।
दम इत्यकरोन्नाम नरिष्यन्तसुतस्य तु ॥ ४ ॥
स दमो राजपुत्रस्तु धनुर्व्वेदमशेषतः ।
जगृहे नरराजस्य सकाशाद्वृषपर्व्वणः ॥ ५ ॥
दुन्दुभेर्दैत्यवर्य्यस्य तपोवननिवासिनः ।
सकाशाज्जगृहे कृत्स्नमस्त्रग्राममञ्च तत्त्वतः ॥ ६ ॥
शक्तेः सकाशाद्वेदांश्च वेदाङ्गान्यखिलानि च ।
तथार्ष्टिषेणाद्राजर्षेर्जगृहे योगमात्मवान् ॥ ७ ॥
तं स्वरूपमहात्मानं गृहीतास्त्रं महाबलं ।
स्वयम्वरे कृता पित्रा जगृहे सुमना पतिं ॥ ८ ॥
सुता दशार्णाधिपतेर्व्वलिनश्चारुकर्मणः ।
पश्यतां सर्व्वभूतानां ये तदर्थमुपागताः ॥ ९ ॥
तस्याञ्च सानुरागोऽभून्मद्रराजस्य वै सुतः ।
सुमनायां महानादो महाबलपराक्रमः ॥ १० ॥
तथा विदर्भाधिपतेः पुत्रः संक्रन्दनस्य च ।
वपुष्मान् राजपुत्रश्च महाधनुरुदारधीः ॥ ११ ॥
तेऽथ यातावृतं दृष्ट्वा दुष्टारिदमनं दमं ।
मन्त्रयामासुरन्योऽन्यं तत्रानङ्गविमोहिताः ॥ १२ ॥
एतामस्य बलात् कन्यां गृहीत्वा रूपशालिनीं ।
गृहं प्रयामस्तस्येयमस्माकं यं ग्रहिष्यति ॥ १३ ॥

भर्तृबुद्ध्या वरारोहा स्वयम्वरविधानतः ।
तस्येच्छया नो भवित्री भार्य्या धर्मोपपादिता ॥ १४ ॥
अथ नेच्छति सा कश्चिदस्माकं मदिरेक्षणा ।
ततस्तस्य भवित्री सा यो दमं घातयिष्यति ॥ १५ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

इति ते निश्चयं कृत्वा त्रयः पार्थिवनन्दनाः ।
जगृहुस्तां सुचार्व्वङ्गीं दमपार्श्वानुवर्त्तिनीं ॥ १६ ॥
ततः केचिन्नृपास्तेषां ये तत्पक्षा विचुक्रुशुः ।
चुक्रुशुश्चापरे भूपाः केचिन्मध्यस्थतां गताः ॥ १७ ॥
ततो दमस्तान् भूपालानवलोक्य समन्ततः ।
अनाकुलमना वाक्यमिदमाह महामुने ॥ १८ ॥

दम उवाच ॥

भो भूपा धर्मकृत्येषु यद्वदन्ति स्वयम्वरं ।
अधर्मो वाथवा धर्मो यदेभिर्गृह्यते बलात् ॥ १९ ॥
यद्यधर्मो न मे कार्य्यमन्यभार्य्या भविष्यति ।
धर्मो वा तदलं प्राणैर्ये रक्ष्यन्तेऽरिलङ्घने ॥ २० ॥
ततो दशार्णाधिपतिश्चारुधर्मा नराधिपः ।
निःशब्दं कारयित्वा तत् सदः प्राह महामुने ॥ २१ ॥
दमेन यदिदं प्रोक्तं धर्माधर्माश्रितं नृपाः ।
तद्वदध्वं यथा धर्मो ममास्य च न लुप्यते ॥ २२ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

ततः केचिन्महीपालास्तमूचुर्व्वसुधाधिपं ।

परस्परानुरागेण गान्धर्व्वो विहितो विधिः ॥ २३ ॥
क्षत्रियाणां परमयं न विट्शूद्रद्विजन्मनां ।
दममाश्रित्य निष्पन्नः स चास्या दुहितुस्तव ॥ २४ ॥
इति धर्माद्दमस्यैषा दुहिता तव पार्थिव ।
योऽन्यथा वर्त्तते मोहात् कामात्मा सम्प्रवर्त्तते ॥ २५ ॥
तथाऽपरे तदा प्रोचुर्महात्मानो हि भूभृतां ।
पक्षे ये भूभृतो विप्र दशार्णाधिपतेर्व्वचः ॥ २६ ॥
मोहात् किमाहुर्धर्मोऽयं गान्धर्व्वः क्षत्रजन्मनः ।
न त्वपं शास्ता नान्यो हि राक्षसः शस्त्रजीविनां ॥ २७ ॥
बलादिमां यो हरति हत्वा तु परिपन्थिनः ।
तस्यैवासौ राक्षसेन विवाहेनावनीश्वराः ॥ २८ ॥
प्रधानतर एषोऽत्र विवाहद्वितये मतः ।
क्षत्रियाणामतो धर्मो महानन्दादिभिः कृतः ॥ २९ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

अथ प्रोचुः पुनर्भूपा यैः पूर्व्वमुदिता नृपाः ।
परस्परानुरागेन जातिधर्माश्रितं वचः ॥ ३० ॥
सत्यं शस्तो राक्षसोऽपि क्षत्रियाणां परो विधिः ।
किन्त्वसौ जनकस्वाम्ये कुमार्य्यानुमतो वरः ॥ ३१ ॥
हत्वा तु पितृसम्बन्धं बलेन ह्रियते हि या ।
स राक्षसो विधिः प्रोक्तो नान्यभर्तृकरे स्थिता ॥ ३२ ॥
पश्यतां सर्व्वभूपानामनया यद्वृतो दमः ।
गान्धर्व्वस्येह निष्पत्तौ विवाहो राक्षसोऽत्र कः ॥ ३३ ॥

विवाहितायाः कन्यायाः कन्यात्वं नैव विद्यते ।
कन्यायाश्च विवाहेन सम्बन्धः पृथिवीश्वराः ॥ ३४ ॥
त इमे ये बलादेनां दमादादातुमुद्यताः ।
बलिनस्ते यदि ततः कुर्व्वन्तु न तु साधु तत् ॥ ३५ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

तत् श्रुत्वाऽसौ दमः कोपकषायीकृतलोचनः ।
आरोपयामास धनुर्व्वचनञ्चेदमब्रवीत् ॥ ३६ ॥
ममापि भार्य्या बलिभिः पश्यतो ह्रियते यदि ।
तत्कुलेन भुजाभ्यां वा को गुणः क्लीवजन्मनः ॥ ३७ ॥
धिङ्ममास्त्राणि धिक् शौर्य्यं धिक् शरान् धिक् शरासनं ।
धिग्व्यर्थं मे कुले जन्म मरुत्तस्य महात्मनः ॥ ३८ ॥
यदि भार्य्यामिमे मूढाः समादाय बलान्विताः ।
प्रयान्ति जीवतो धिक् तां मम व्यर्थधनुष्मतां ॥ ३९ ॥
इत्युक्ता तान्महीपालान् महानन्दमुखान् बली ।
अथाब्रवीत्तदा सर्व्वान् महारिदमनो दमः ॥ ४० ॥
एषातिशोभना बाला चार्व्वङ्गी मदिरेक्षणा ।
किन्तस्य जन्मना भार्य्या न यस्येयं कुलोद्भवा ॥ ४१ ॥
इति सञ्चिन्त्य भूपालास्तथा यतत संयुगे ।
यथा निर्जित्य मामेतां पत्नीं कुरुत मानिनः ॥ ४२ ॥
इत्याभाष्य ततस्तत्र शरवर्षममुञ्चत ।
छादयन् पृथिवीपालांस्तमसेव महीरुहान् ॥ ४३ ॥
तेऽपि वीरा महीपालाः शरशक्त्यृष्टिमुद्गरान् ।

मुमुचुस्तत्प्रयुक्तांश्च दमश्चिच्छेद लीलया ॥ ४४ ॥
तेऽपि तत्प्रहितान् बाणान् तेषाञ्चासौ शरोत्करान् ।
चिच्छेद पृथिवीशानां नरिष्यन्तात्मजो मुने ॥ ४५ ॥
वर्त्तमाने तदा युद्धे दमस्य क्षितिपात्मजैः ।
प्रविवेश महानन्दः खड्गपाणिर्यतो दमः ॥ ४६ ॥
तमायान्तं दमो दृष्ट्वा खड्गपाणिं महामृधे ।
मुमोच शरवर्षाणि वर्षाणीव पुरन्दरः ॥ ४७ ॥
तदस्त्राणि ततस्तानि शरजालानि तत्क्षणात् ।
महानन्दः प्रचिच्छेद खड्गेनान्यानवञ्चयत् ॥ ४८ ॥
ततो रोषात् समारुह्य तन्दमस्य तदा रथं ।
महानन्दो महावीर्य्यो दमेन युयुधे सह ॥ ४९ ॥
बहुधा युध्यमानस्य महानन्दस्य लाघवात् ।
दमो मुमोच हृदये शरं कालानलप्रभं ॥ ५० ॥
तं लग्नमात्मनोत्कृष्य विभिन्नेन ततो हृदि ।
दमं प्रति विचिक्षेप महानन्दोऽसिमुज्ज्वलं ॥ ५१ ॥
पतन्तञ्चैनमुल्काभं शक्त्या चिच्छेप तं दमः ।
शिरो वेतसपत्रेण महानन्दस्य चाच्छिनत् ॥ ५२ ॥
तस्मिन् हते महानन्दे प्राचुर्य्येण पराङ्मुखाः ।
बभूवुः पार्थिवास्तस्थौ वपुष्मान् कुण्डिणाधिपः ॥ ५३ ॥
दमेन युयुधे चासौ बलगर्व्वमदान्वितः ।
दाक्षिणात्यमहीपालतनयो रणगोचरः ॥ ५४ ॥
युध्यमानस्य तस्योग्रं करवालं स वै लघु ।

छिच्छेद सारथेश्चैव शिरः संख्ये तथा ध्वजं ॥ ५५ ॥
छिन्नखड्गो गदां सोऽथ जग्राह बहुकण्टकां ।
तामप्यस्य स चिच्छेद करस्थामेव सत्वरः ॥ ५६ ॥
यावदन्यत् समादत्ते स वपुष्मान् वरायुधं ।
तावच्छरेण तं विद्धा दमो भूमावपातयत् ॥ ५७ ॥
स पातितस्ततो भूमौ विह्वलाङ्गः सवेपथुः ।
विनिर्वृत्तमतिर्युद्धाद्बभूव क्षितिपात्मजः ॥ ५८ ॥
तमालोक्य तथाभूतमयुद्धमतिमात्मवान् ।
उत्सृज्यादाय सुमनां सुमनाः प्रययौ दमः ॥ ५९ ॥
ततो दशार्णाधिपतिः प्रीतिमानकरोत्तयोः ।
दमस्य सुमनायाश्च विवाहं विधिपूर्व्वकं ॥ ६० ॥
कृतदारो दमस्तत्र दशार्णाधिपतेः पुरे ।
स्थित्वाऽल्पकालं प्रययौ सभार्य्यो निजमन्दिरं ॥ ६१ ॥
दशार्णाधिपतेश्चासौ दत्त्वा नागांस्तुरङ्गमान् ।
रथगोश्वखरोष्ट्रांश्च दासीदासांस्तथा बहून् ॥ ६२ ॥
वस्त्रालङ्कारचापादि वरोपस्करमात्मनः ।
अन्यैस्तैश्च तथा भाण्डैः परिपूर्णां व्यसर्जयत् ॥ ६३ ॥

इति श्रीमार्कण्डेयपुराणे दमचरिते ॥ १३४ ॥

पञ्चत्रिंशदधिक शततमोऽध्यायः ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

स तां लब्ध्वा तथा पत्नीं सुमनां सुमहामुने ।
प्रणम्य स पितुः पादौ मातुश्च क्षितिपात्मजः ॥ १ ॥
सा च तौ श्वशुरौ सुभ्रूर्ननाम सुमना तदा ।
ताभ्यां तौ च तदा विप्र आशीभिरभिनन्दितौ ॥ २ ॥
महोत्सवश्च संजज्ञे नरिष्यन्तस्य वै पुरे ।
कृतदारे च संप्राप्ते दशार्णाधिपतेः पुरात् ॥ ३ ॥
सम्बन्धिनं दशार्णेशं जितांश्च पृथिवीश्वरान् ।
श्रुत्वा पुत्रेण मुमुदे नरिष्यन्तो महीपतिः ॥ ४ ॥
सोऽपि रेमे सुमनया महाराजसुतो दमः ।
वरोद्यानवनोद्देशप्रासादगिरिसानुषु ॥ ५ ॥
अथ कालेन महता रममाणा दमेन सा ।
अवाप गर्भं सुमना दशार्णाधिपतेः सुता ॥ ६ ॥
सोऽपि राजा नरिष्यन्तो भुक्तभोगो महीपतिः ।
वयःपरिणतिं प्राप्य दमं राज्येऽभिषिच्य च ॥ ७ ॥
वनं जगामेन्द्रसेना पत्नी चास्य तपस्विनी ।
वाणप्रस्थविधानेन स तत्र समतिष्ठत ॥ ८ ॥
दाक्षिणात्यः सुदुर्वृत्तः संक्रन्दनसुतो वने ।
वपुष्मान् स मृगान् हन्तुं ययावल्पपदानुगः ॥ ९ ॥

स तं दृष्ट्वा नरिष्यन्तं तापसं मलपङ्किनं ।
इन्द्रसेनाञ्च तत्पत्नीं तपसातिसुदुर्बलां ॥ १० ॥
पप्रच्छ कस्त्वं भो विप्रः क्षत्रियो वा वनेचरः ।
वाणप्रस्थमनुप्राप्तो वैश्यो वा मम कथ्यतां ॥ ११ ॥
ततो मौनव्रती भूपो न हि तस्योत्तरं ददौ ।
इन्द्रसेना च तत्सर्व्वमाचष्टास्मै यथातथं ॥ १२ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

ज्ञात्वा तञ्च नरिष्यन्तं वपुष्मान् पितरं रिपोः ।
प्राप्तोऽस्मीति वदन् कोपात् जटासु परिगृह्य च ॥ १३ ॥
हा हेति चेन्द्रसेनायां रुदन्त्यां वास्पगद्गदं ।
चकर्ष कोपात् खड्गञ्च वाक्यञ्चेदमुवाच ह ॥ १४ ॥
निर्जितः समरे येन येन मे सुमना हृता ।
दमस्य तस्य पितरं हरिष्येऽवतु तन्दमः ॥ १५ ॥
येनाखिलमहीपालपुत्राः कन्यार्थमागताः ।
अवधूता हनिष्येऽहं पितरं तस्य दुर्म्मतेः ॥ १६ ॥
योधनेषु स्वरूपेण दमो यस्य दुरात्मनः ।
स दमो वारयत्वेष हन्मि तस्य रिपोर्गुरुं ॥ १७ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

इत्युक्त्वा स दुराचारो वपुष्मानवनीपतिः ।
क्रन्दन्त्यामिन्द्रसेनायां शिरश्चिच्छेद तस्य च ॥ १८ ॥
ततो धिग्धिङ् मुनिजना अन्ये च वनवासिनः ।
तमूचुः स च तं दृष्ट्वा जगाम स्वपुरं वनात् ॥ १९ ॥

गते तस्मिन् विनिश्वस्य सेन्द्रसेना वपुष्मति ।
प्रेषयामास पुत्रस्य समीपं शूद्रतापसं ॥ २० ॥
गच्छेथा आशु मे पुत्रं दमं ब्रूहि वचो मम ।
अभिज्ञो ह्यसि मद्भर्तृवृत्तान्तं प्रोच्यतेऽत्र किं ॥ २१ ॥
तथापि वाच्यः पुत्रो मे यद्ब्रवीम्यतिदुःखिता ।
लब्ध्वा नामीदृशीं प्राप्तां विलोक्यैतां महीपतेः ॥ २२ ॥
मद्भर्त्ताऽधिकृतो राजा चतुर्णां परिपालकः ।
त्वमाश्रमाणां कि युक्तं तापसान् यन्निरीक्षसि ॥ २३ ॥
भर्त्ता मम नरिष्यन्तस्तापसस्तपसि स्थितः ।
विलपन्त्यास्तथा नाथो यथा नास्ति तथा त्वयि ॥ २४ ॥
आकृष्य केशेषु बलादपराधं विना ततः ।
हतो वपुष्मता ख्यातिमिति ते भूपतिर्गतः ॥ २५ ॥
एवं स्थिते तत् क्रियतां यथा धर्म्मो न लुप्यते ।
तथा च नैव वक्तव्यमतोऽस्मत्तापसी ह्यहं ॥ २६ ॥
पिता वृद्धस्तपस्वी च नापराधेन दूषितः ।
निहतो येन यत्तस्य कर्त्तव्यन्तद्विचिन्त्यतां ॥ २७ ॥
सन्ति ते मन्त्रिणो वीराः सर्व्वशास्त्रार्थवदिनः ।
तैः सहालोच्य यत्कार्य्यमेवम्भूते कुरुष्व तत् ॥ २८ ॥
नास्माकमधिकारोऽत्र तापसानां नराधिप ।
कुरुष्वैतदितीत्थं त्वमेवं भूपतिभाषितं ॥ २९ ॥
विदूरथस्य जनको यवनेन यथा हतः ।
तथायन्तव पुत्रस्य कुलन्तेन विनाशितं ॥ ३० ॥

जम्भस्यासुरराजस्य पिता दष्टो भुजङ्गमैः ।
तेनाप्यखिलपातालवासिनः पन्नगा हताः ॥ ३१ ॥
पराशरेण पितरि शक्तौ च रक्षसाऽऽहतं ।
श्रुत्वाऽग्नौ पातितं कृत्स्नं रक्षसामभवत् कुलं ॥ ३२ ॥
अन्यस्यापि स्ववंशस्य लङ्घना क्रियते हि या ।
तां नालं क्षत्रियः सोढुं किं पुनः पितृमारणं ॥ ३३ ॥
नायं पिता ते निहतो नास्मिन् शस्त्रं निपातितं ।
त्वामद्य निहतं मन्ये त्वयि शस्त्रं निपातितं ॥ ३४ ॥
बिभेत्यस्य हि कः शस्त्रं न्यस्तं येन वनौकसां ।
तव भूपस्य विप्रस्य मारिते तु बिभेतु वा ॥ ३५ ॥
तवेयं लङ्घना युक्ता यदस्मिंस्तत्समाचर ।
वपुष्मति महाराज सभृत्यज्ञातिबान्धवे ॥ ३६ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

इति संक्रान्तसन्देशमिन्द्रदासं विसृज्य तं ।
पतिदेहमुपाश्लिष्य विवेशाग्निं मनस्विनी ॥ ४० ॥

इति श्रीमार्कण्डेयपुराणे दमचरिते ॥ १३५ ॥

षट्त्रिंशदधिक शततमोऽध्यायः ।

मार्कण्डेय उवाच ॥

तापसेन समाख्यातं दमस्तेन पितुर्वधं ।
क्रोधेनातीव जज्वाल हविषेवाग्निरुद्धृतः ॥ १ ॥
स तु क्रोधाग्निना धीरो दह्यमानो महामुने ।
करङ्करेण निष्पिष्य वाक्यमेतदुवाच ह ॥ २ ॥
अनाथ इव मे तातो मयि पुत्रे तु जीवति ।
घातितः सुन्दशंसेन परिभूय कुलं मम ॥ ३ ॥
न्यायवादो जने तस्याप्येष क्लैव्यात् क्षमाम्यहं ।
दुर्वृत्तशान्तौ शिष्टानां पालनेऽधिकृता वयं ॥ ४ ॥
पिता तस्यापि निहतो दृष्ट्वा जीवन्ति शत्रवः ।
तत्किमेतेन बहुना हा तातेति च किं पुनः ॥ ५ ॥
विलापेनात्र यत्कृत्यं तदेषोऽद्य करोम्यहं ।
यदाहं तस्य रक्तेण देहोत्थेन वपपातः ।
न करोमि गुरोस्तृप्तिं तत्प्रवेक्ष्ये हुताशनं ॥ ६ ॥

तच्छोणितेनोदककर्म तस्य
तातस्य संख्ये विनिपातितस्य ।
मांसेन सम्यग्द्विजभोजनञ्च
न चेत् प्रवेक्ष्यामि हुताशनन्तात् ॥ ७ ॥
साहाय्यमस्यासुरदेवयक्ष-
गन्धर्व्वविद्याधरसिद्धसंघाः ।

कुर्व्वन्ति चेत्तानपि चास्त्रपूगै-
भस्मीकरोम्येष रुषा समेतः ॥ ८ ॥
निःशूरमाधार्मिकमप्रशस्तं
तं दाक्षिणात्यं समरे निहत्य ।
भोक्ष्ये ततोऽहं पृथिवीञ्च कृत्स्नां
वह्निं प्रवेक्ष्याम्यनिहत्य तं वा ॥ ९ ॥
सदुर्मतिं तापसवृद्धमौनिनं
वनस्थितं शान्तवचोविविग्नं ।
हन्ताहमद्याखिलबन्धुमित्र-
पदातिहस्त्यश्वबलैः समेतं ॥ १० ॥
एषोऽहमादाय धनुः सखड्गो
रथी तथैवारिबलं समेत्य ।
करोमि वै यत्कदनं समस्ताः
पश्यन्तु मे देवगणाः समेताः ॥ ११ ॥
यो यः सहायो भविताद्य तस्य
मया समेतस्य रणाय भूयः ।
तथैव निःशेषकुलक्षयाय
समुद्यतोऽहं निजबाहुसैन्यः ॥ १२ ॥
यदि कुलिशकरोऽस्मिन् संयुगे देवराजः
पितृपतिरथ चोग्रं दण्डमुद्यम्य कोपात् ।
धनपतिवरुणार्का रक्षितुन्तं यतन्ते
निशितशरवरौघैर्घातयिष्ये तथापि ॥ १३ ॥

नियतमतिरदोषः काननाखण्डलौको-
निपतितफलभक्षः सर्व्वभूतेषु मैत्रः ।
प्रभवति मयि पुत्रे हिंसितो येन तातः
पिशितरुधिरतृप्तास्तस्य सन्त्वद्य गृध्राः ॥ १४ ॥

इति श्रीमार्कण्डेयपुराणे दमचरिते ॥ १३६ ॥

सप्तत्रिंशदधिक शततमोऽध्यायः ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

दमेन राज्ञा इत्युक्ते पितुः शत्रुः पलायितः ।
मत्पिता तापसोऽन्यश्च तप्यतां निर्भयं महत् ॥
पलायनपरान् दृष्ट्वा किञ्चिन्नोक्तं दमेन तान् । १ ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

एतत्सर्व्वमुपाख्यानं धर्म्मार्थ स्वर्गापवर्गदं ।
यः शृणोति पठद्वापि सिद्धं तस्य समीहितं ॥ २ ॥
आधिव्याधिजदुःखेन कदाचिन्नाभियुज्यते ।
ब्रह्महत्यादिपापेभ्यो मुच्यते नात्र संशयः ॥ ३ ॥
सन्तः सुजनमित्राणि भवन्ति हितबुद्धयः ।
नारयः संभविष्यन्ति दस्यवो वा कदाचन ॥ ४ ॥
सदर्थो मिष्टभोगी च दुर्भिक्षैर्नावसीदति ।
परदारपरद्रव्यपरहिंसादिकिल्बिषैः ॥ ५ ॥

मुच्यतेऽनेकदुःखेभ्यो नित्यञ्चैवोरगोत्तम ।
ऋद्धिर्वृद्धिः स्मृतिः शान्तिः श्रीःपुष्टिस्तुष्टिरेव च ॥
नित्यं तस्य भवेद्विप्र यः शृणोति कथामिमां ॥ ६ ॥
मार्कण्डेयपुराणमेतदखिलं शृण्वन्नशोच्यः पुमान्
यो वा सम्यगुदीरयेत् रसमयं शोच्यो न सोऽपि द्विज।
योगज्ञानविशुद्धसिद्धिसहितः स्वर्गादिलोकेऽप्यसौ
शक्राद्यैश्च सुरादिभिः परिवृतः स्वर्गे सदा पूज्यते॥ ७ ॥
पुराणमेतच्छ्रुत्वा च ज्ञानविज्ञानसंयुतं ।
विमानवरमारुह्य स्वर्गलोके महीयते ॥ ८ ॥

इति श्रीमार्कण्डेयपुराणं समाप्तं ॥ १३७ ॥

DIFFERENT READING

AT THE END.

मार्कण्डेय उवाच ॥

इति प्रतिज्ञाय तदा बधन्तास्य दुरात्मनः ।
कोपामर्षविवृत्ताक्षः सर्व्वे च बलशालिनः ॥
हा हतोऽस्मीति पितरं ध्यात्वा देवं विनिंद्य तान् ।
प्रोवाच मन्त्रिणः सर्वानानिनाय पुरोहितं ॥

दम उवाच ॥

यदत्र कृत्यं तद्ब्रूत ताते प्राप्ते सुरालयं ।
श्रुतं भवद्भिर्यत्प्रोक्तं तेन शूद्रतपस्विना ॥
वृद्धस्तपस्वी स नृपो वानप्रस्थव्रते स्थितः ।
मौनव्रतधरोऽशस्त्रो मन्मात्रा चेन्द्रसेनया ॥
प्रोक्तः संस्पृश्यानेन याथातथ्यं वपुष्मते ।
तेनाऽपि खड्गमाकृष्य जटां सव्येन पाणिना ॥
कृत्वा यथा तन्दुरात्मा लोकनाथमनाथवत् ।
माता च संदिश्य च मां धिक्शब्दं व्यर्थपौरुषं ॥
मन्दभाग्याश्च निःश्रीकं प्रविष्टा हव्यवाहनं ।
हत्वाश्वरथपादातं सैन्यञ्च परिकल्पितं ॥
अनिमित्तं पितुर्वैरमहत्वा पितृघातकं ।
अकृत्वा तु वचो मातुर्जीवितं किमिहोत्सहे ॥

मार्कण्डेय उवाच ॥

मन्त्रिणस्तद्वचः श्रुत्वा हा हेत्युक्त्वा तदाऽभवन् ।
हतवन्तो विमनसः सभृत्यबलवाहनाः ॥
निर्ययुः सपरीवाराः पुरस्कृत्य दमं नृपं ।
गृहीत्वा चाशिषो विप्रास्त्रिकालज्ञाः पुरोधसः ॥
अचिराडिव निश्वस्य दमः प्रायाद्वपुष्मतं ।
सीमापालादिसामन्तं निघ्नन् याम्यां दिशं त्वरन् ॥
संक्रन्दनसुतेनापि दमो ज्ञातो वपुष्मता ।
आयातः सपरीवारः सामात्यः सपरिच्छदः ॥
अकम्पितेन मनसा ससैन्यानि दिदेश ह ।
दूतश्च प्रेषयामास निर्गम्य नगराद्बहिः ॥
त्वं शीघ्रतरमागच्छ नरीष्यन्तः प्रतीक्षते ।
सभार्य्यः क्षत्रबन्धो त्वं समायाहि ममान्तिकं ॥
इति मद्बाणनिर्मुक्ताः पीतं बाणाः पिपासिताः ।
भित्त्वा शरीरं संग्रामे पास्यन्ति रुधिरं तव ॥
श्रुत्वा दमस्तु तत्सर्व्वं दूतप्रोक्तं ययौ त्वरन् ।
स्मृत्वा प्रतिज्ञां पूर्व्वोक्तां निश्वसन्नुरगो यथा ॥
आहूतः समरे चैव पुंमान् सेना विकम्पिता ।
ततो युद्धमतीवासीद्दमस्य च वपुष्मता ॥
रथी च रथिना नागी हस्तिना हयिना हयी ।
अयुध्यन्त च विप्रर्षे तद्युद्धं तुमुलोऽभवत् ॥
पश्यतां सर्व्वदेवानां सिद्धगन्धर्वरक्षसां ।
चकम्पे वसुधा ब्रह्मन् युध्यमाने दमे युधि ॥
न गजो न रथी नाश्वस्तस्य बाणसहस्रशः ।
ततो दमेन युयुधे सेनाध्यक्षो वपुष्मतः ॥
हृदि विव्याध च दममिषुणा गाढमन्तिकं ।
तस्मिन्निपतिते सैन्यं पलायनपरं ह्यभूत् ॥

अस्वामिकं ततः प्राह दमः शत्रुं दमस्तथा ।
एषाहि दुष्टपितरं घातयित्वा तपस्विनं ॥
अशस्त्रञ्च ततः सैन्यं क्षत्रियोऽसि निवर्त्ततां ।
ततो विवक्षुः स दमो योधयामास सानुजं ॥
स पुत्रैः सह संवाधं बान्धवैर्युयुधे रथी ।
ततः शरासनान्मुक्तवाणैर्व्याप्तं ततो दिशः ॥
दमञ्च सरथञ्चाशु शरजालैरपूरयत् ।
ततः पितृवधोत्थेन कोपेन स दमस्तथा ॥
चिच्छेदास्तांश्छरांस्तेषां विव्याधान्यैश्च तानपि ।
एकैकेन वाणेन सप्त पुत्रांस्तथा द्विज ॥
सम्बन्धिबान्धवान्मित्रान् निनाय यमसादनं ।
वपुष्मान् स रथी क्रोधान्निहतात्मजबान्धवः ॥
युयुधे च स तेनाजौ स रथी विबुधोपमः ।
चिच्छेद तस्य तान्वाणान् स दमः प्रत्युवाच ह ॥
युयुधाते च संरब्धौ परस्परजयैषिणौ ।
परस्परशराघातविच्छिन्नधनुषौ त्वरन् ॥
गृहीतखड्गमुद्यम्य चिक्रीडति वपुष्मति ।
दमः क्षणं नृपं ज्ञात्वा पितरञ्च स्थितं वने ॥
केशेष्वाकृष्य चाक्रम्य निपात्य धरणीतले ।
शिरोधरायां पादेन भुजमुद्यम्य चाब्रवीत् ॥
पश्यन्तु देवताः सर्व्वे मानुषाः पन्नगाः खगाः ।
पाट्यमानं च हृदयं क्षत्रबन्धोर्वपुष्मतः ॥
एवमुक्त्वा च स दमो हृदयञ्च व्यदारयत् ।
स्वात्तकामश्च ससुरैः क्षतजेन निवारितः ॥
ततश्चकार तातस्य रक्तेनैवोदकक्रियां ।
त्वानृण्यं प्राप्य स पितुः पुनः प्रायात् स्वमन्दिरं ॥
वपुष्मतश्च मांसेन पिण्डदानं चकार ह ।
ब्राह्मणान् भोजयामास रक्षःकुलसमुद्भवान् ॥

एवंविधा हि राजानो बभूवुः सूर्य्यवंशजाः ।
अन्येऽपि सुधियः शूरा यज्वानः शास्त्रकोविदाः ॥
वेदान्तं पठमानांस्तानसंख्यातुमिहोत्सहे ।
एतेषां चरितं श्रुत्वा नरः पापैः प्रमुच्यते ॥

पक्षिण ऊचुः ॥

एवमुक्त्वा जैमिनेयं मार्कण्डेयो महामुनिः ।
विसृज्य क्रौष्टुकिमुनिं चक्रे माध्याह्निकीं क्रियां ॥
अस्माभिश्च श्रुतं यस्माद्यतः प्रोक्तं महामुने ।
अणिमासिद्धमेतद्धि पुरा प्रोक्तं स्वयम्भुवा ॥
मार्कण्डेयाय मुनये यत्तेऽस्माभिरुदाहृतं ।
पुण्यं पवित्रमायुष्यं धर्म्मकामार्थसिद्धिदं ॥
पठतां शृण्वतां सद्यः सर्व्वपापप्रमोचनं ।
आदावेव हृता ये च प्रश्नास्त्वत्वार एव हि ॥
पितापुत्त्रस्य सम्वादस्तथा सृष्टिः स्वयम्भुवः ।
तथा मनूनां स्थितयो राज्ञाञ्च चरितं मुने ॥
अस्माभिरेतत्ते प्रोक्तं किमद्य श्रोतुमिच्छसि ।
एतान् सर्वोत्तरान् श्रुत्वा पठित्वा वाऽशुभानि च ॥
विधूय सर्व्वपापानि ब्रह्मणा चैकतां व्रजेत् ।

जैमिनिरुवाच ॥

भारते नष्टसन्देहसंशयस्फोटना द्विजाः ॥
उक्तवद्भिः कृतं यत्नं कश्चिदर्थः करिष्यति ।
यूयं दीर्घायुषः सन्तः प्रज्ञाबुद्धिविविक्तदाः ॥
सांख्ययोगे तथा चास्तु बुद्धिरव्यभिचारिणी ।
पितृशापकृताद्दुःखाद्दौर्मनस्यं व्यपेतु वः ॥
एतावदुक्त्वा वचनं जगाम स्वाश्रमं मुनिः ।
चिन्तयन् परमोदारं पक्षिणां वाक्यगीरितं ॥

इति श्रीमार्कण्डेयपुराणं समाप्तं ॥ १२५ ॥

ब्रह्मोवाच ॥

अष्टादश पुराणानि यानि प्राह पितामहः ।
ब्राह्मं पाद्मं वैष्णवञ्च शैवं भागवतन्तथा ॥
तथान्यं नारदीयञ्च मार्कण्डेयञ्च सप्तमं ।
आग्नेयमष्टमं प्रोक्तं भविष्यं नवमन्तथा ॥
दशमं ब्रह्मवैवर्त्तं लैङ्गमेकादशं स्मृतं ।
वाराहं द्वादशं प्रोक्तं स्कन्दमत्र त्रयोदशं ॥
चतुर्द्दशं वामनञ्च कौर्म्मं पञ्चदशं तथा ।
मात्स्यञ्च गारुडञ्चैव ब्रह्माण्डञ्च ततः परं ॥
अष्टादशपुराणानां नामधेयानि यः पठेत् ।
त्रिसन्ध्यं जपतो नित्यमश्वमेधफलं लभेत् ॥
ब्रह्महत्यादिपापानि यान्यन्यान्यशुभानि च ।
तानि सर्वाणि नश्यन्ति तृणं वातहतं यथा ॥
पुष्करे दानजं पुण्यं श्रवणादस्य जायते ।
सर्ववेदाधिकफलं समाप्या चाधिगच्छति ॥
श्रुयेत पूजयेच्छास्त्रं यथा देवं पितामहं ।
गन्धपुष्पैस्तथा वस्त्रैर्ब्राह्मणस्य च तर्पणैः ॥
यथा शक्तया च दातव्यं नृपयानादिवाहनैः ।
अपूज्य पाठकर्त्तारं श्लोकमेकञ्च शृणवतां ॥
नासौ पुण्यमवाप्नोति शास्त्रचौरः स्मृतो हि सः ।
न तस्य वेदाः प्रीणन्ति पितरो नैव पुत्रक ॥
दत्तं श्राद्धञ्च नेच्छन्ति तीर्थस्नानफलं न च ।
अवज्ञया न श्रोतव्यं शास्त्रमेतद्विचक्षणैः ॥
पठ्यमाने त्ववज्ञाते साधुभिः शास्त्रमुत्तमे ।
श्रुत्वा तत्पूजयेद्यस्तु पुराणं सप्तमं पुनः ॥
सर्वपापविनिर्मुक्तः पुनात्येव निजं कुलं ॥
पुतो याति न सन्देहो विष्णुलोकं सनातनं ॥

पुनः सप्तमनु यावद्भुक्त्वा भोगान् यथेप्सितान् ।
पृथिव्यामेव भक्ता च परं योगमवाप्नुयात् ॥
नास्तिकाय न दातव्यं वृद्धादिप्रभविप्लवे ॥
गुरुद्विजातिनिन्दाय तथा भग्नव्रताय च ।
मातापित्रोर्निन्दकाय वेदशास्त्रादिनिन्दिने ॥
भिन्नमर्य्यादिने चैव तथा वै ज्ञातिकोपिने ।
एतेषां नैव दातव्यं प्राणैः कण्ठगतैरपि ॥
लोभाद्वा यदि वा मोहाद्भयाद्वापि विशेषतः ।
पठेद्वा पाठयेद्वापि स गच्छेन्नरकं ध्रुवं ॥
पुराणाध्यायसंख्या च प्रख्याता तत्त्वबुद्धिना ।
श्लोकानां षट् सहस्राणि तथाचाष्टशतानि च ॥
श्लोकास्तत्र नवाशीति एकादश समाहिताः ।
कथिता मुनिना पूर्वं मार्कण्डेयेन धीमता ॥

इति श्रीमार्कण्डेयपुराणे पुराणमाहात्म्यं समाप्तं ॥

BISHOP'S COLLEGE PRESS.

BIBLIOTHECA INDICA;

A

COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED UNDER THE PATRONAGE OF THE

HON. COURT OF DIRECTORS OF THE EAST INDIA COMPANY,

AND THE SUPERINTENDENCE OF THE

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

No. 127.

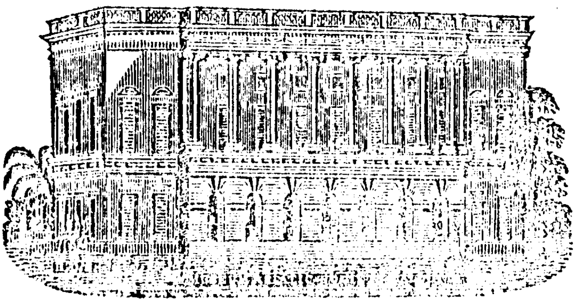

THE

MA'RCANDEYA PURA'NA,

EDITED

BY

REVD. K. M. BANERJEA.

Fasciculus II.

CALCUTTA:

PRINTED BY T. J. M'ARTHUR, BISHOP'S COLLEGE PRESS.

1855.

Price 10 As. per number; 1s. 8d. in England.